KULTÚRA

ROČNÍK VIII. – č. 4 DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY 23. FEBRUÁRA 2005

Vydáva Factum bonum, s. r.o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-

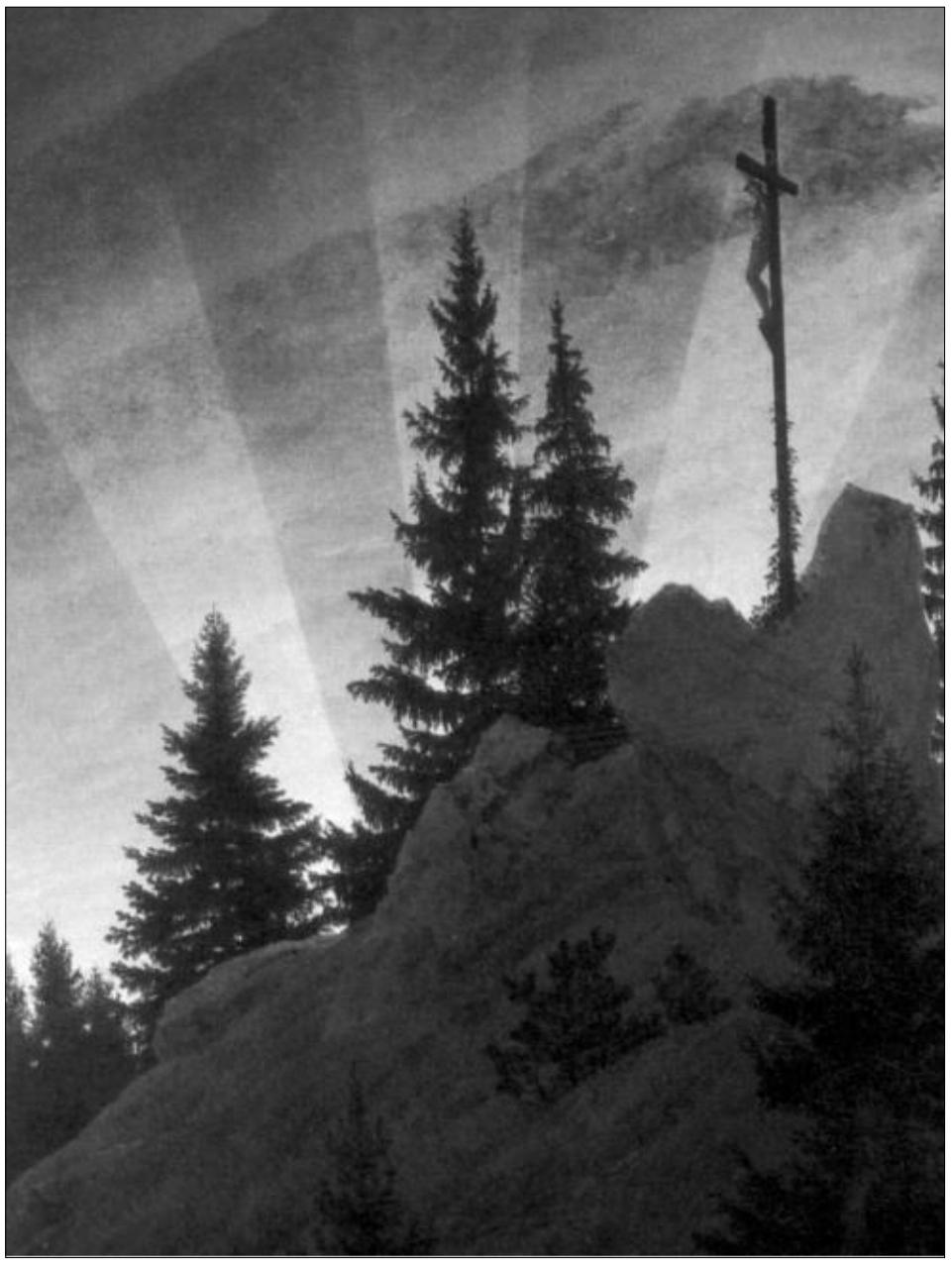

Ilustrácia: Caspar David Friedrich

Obliehaná pevnosť?

FRANTIŠEK SOČUFKA, SJ

Ján Pavol II. so svojou charizmou je osobnosť, ktorá dnes zviditeľňuje jednotu Katolíckej cirkvi. Cirkvi, založenej Ježišom Kristom, ktorá má rozmer tajomstva. Sociológ alebo historik, ktorý by sa pred dvetisíc rokmi bol ocitol na Golgote, zoči voči prestrašeným apoštolom, by bol býval presvedčený o tom, že Cirkev, ktorá sa tam práve rodila na totálnom zlyhaní Ukrižovaného, nečaká nič inšie ako zánik. Stal sa však opak – Cirkev je tu aj dnes a viera nám hovorí, že brány pekelné ju nepremôžu.

Pred časom som na stránkach talianskych katolíckych časopisov *Jesus* (december 2004) a *La civiltá cattolica* (zošit 3708, 18. 12. 2004) čítal zaujímavé články o Kato-líckej cirkvi – o pohľadoch na jej stav a na problémy, s ktorými dlhodobo zápasí. K veci sa vyjadrovali profesor súčasných dejín, teológ, sociológ a istý šéfredaktor katolíckeho časopisu. Ich názory sa samozrejme nezhodovali, pretože každý sa na Cirkev, a vo všeobecnosti na kresťanské cirkvi, pozerá z iného zorného uhla.

Podľa historika Alberta Melloniho v Cirkvi pretrvávajú nevyriešené problémy dôležitého významu, s ktorými sa denne stretávajú veriace spoločenstvá na celom svete. Na jednej strane je tu obrovský mediálny úspech, ktorý žne bezpochyby osobnosť Jána Pavla II. Tiež skutočnosť, že Katolícka cirkev sa javí ako trezor ukrývajúci najhlbší zmysel a trvalé hodnoty života a prírody. Na strane druhej už dlhšie možno pozorovať istý pretrvávajúci druh erózie kresťanstva. Cirkev má ťažkosť presvedčivým spôsobom komunikovať slová spásy mužom a ženám našej doby, čo sa prejavuje úpadkom náboženskej praxe, klesaním počtu duchovných povolaní, škandálmi, kvôli ktorým mnohí dospelí nemecky hovoriacej časti Európy opúšťajú rady Cirkvi.

Katolícku cirkev počas pontifikátu Jána Pavla II. charakterizujú viaceré primáty a evidentné úspechy. Veriaci sa zomkli okolo osobnosti vekom pokročilého Rímskeho biskupa, ktorému badateľne ubúdajú fyzické sily. Cirkvi pod jeho vedením sa pri príležitosti významných podujatí podarilo osloviť masy mladých chlapcov a dievčat, ale nedarí sa jej udržiavať trvalý dialóg s novými generáciami ako takými. Za posledných tridsať rokov, počnúc II. vatikánskym koncilom, Cirkev zverila zodpovednosť za rozsiahle priestory laikom a rozličným hnutiam. Hnutiam, ktoré majú plné právo na jestvovanie, ale nie vždy sa vyvarovali toho, aby sa nestali malými skupinami, uzatvorenými do seba. Za jeden zo základných problémov Cirkvi sa označuje vybudovanie komunity, spoločenstva, ktoré by bolo otvorené pre všetkých. Tam kdesi treba hľadať príčiny odchodu tých jedincov, ktorí sa v Cirkvi cítia ako cudzinci.

Niektoré fakty a udalosti, ku ktorým došlo v mesiacoch na prelome rokov 2004 – 2005, zmiatli katolícky svet a stali sa predmetom polemík nielen medzi veriacimi a ateistami, ale aj medzi samotnými kresťanmi, hlásiacimi sa ku katolíckej viere. Uvediem niekoľko príkladov:

Francúzsko sa rozhodlo potvrdiť svoj „laicizmus“ zákazom nosenia a ukazovania sa v školách s akýmikoľvek náboženskými symbolmi naznačujúcimi na také, či onaké vierovyznanie. Tvrdo sa postavilo aj proti zakotveniu zmienky o kresťanských koreňoch Európy do preambuly Európskej ústavnej zmluvy.

V *Španielsku*, kde sa v politických voľbách v marci 2004 dostala k vláde Socialistická strana (PSOE), jej vodca a premiér José Luis Zapatero oznámil, že jeho vláda má v úmysle uviesť do života niekoľko reforiem, medzi nimi:

- zvýšiť počet výnimiek, ktoré budú povoľovať vykonanie umelého potratu;
- skrátiť dobu čakania na rozvod,
- povoliť manželstvá medzi homosexuálmi a umožniť, aby si takéto dvojice mohli adoptovať dieťa. Všetko toto je v príkrom rozpore s katolíckou morálkou a kresťanskými tradíciami v Španielsku.

V *Holandsku* bola aplikácia už platného zákona o eutanázii rozšírená aj na deti vo veku pod 12 rokov.

Európsky parlament v Bruseli zamietol menovanie talianskeho kresťanskodemokratického exponenta Rocca Buttiglione za člena Európskej komisie nielen pre niektoré výlučne politické dôvody, ale vo veľkej miere k tomu prispelo aj stanovisko zodpovedajúce kresťanským princípom, ktoré zaujal verejne k niekoľkým eticko-právnym problémom.

V *Maďarsku* vláda chce zo štátneho príspevku znížiť finančné fondy pre školy, ktoré by viedlo k zatvoreniu školských zariadení – štátnych, ale aj cirkevných, medzi nimi aj katolíckych.

Vysoký predstaviteľ prelatúry Opus Dei, jej hovorca, položil provokačnú otázku: „Kto by sa dnes odvážil povedať, že žid nemôže byť ministrom, pretože praktizuje svoju vieru?“ V prípade katolíka to ale neplatí. Mons. to povedal v reakcii na prípad ministerky školstva *Veľkej Británie* Ruth Kellyovej, ktorá je členkou hnutia. „Je divné, že zatiaľ čo sa dovolávame všetkých možných druhov slobody, spochybňujeme základnú náboženskú slobodu“. Anglickí liberáli majú obavy, aby Kellyová nezavádzala do školstva smernice z Ríma.

Na *Slovensku* pred návštevou Jána Pavla II. v septembri 2003, ale aj v poslednej dobe sa v masmédiách stále častejšie objavujú otvorené útoky na Katolícku cirkev, špeciálne na kňazov a biskupov. Jedným z posledných bol článok:

O vlkovi a srnke

TEODOR KRIŽKA

Zdá sa, že každý človek má v srdci pomyselných vlkov i srnky. Existujú povedľa seba, ako existujú vlky a srnky v lese. V zdravom, ekologicky vyváženom lesnom ekosystéme zdravá srnka s dobrou fyzickou kondíciou vlčej dravosti a vlčej loveckej inteligencii vždy unikne. Azda iba o pár centimetrov, ale predsa len za jej zadnými kopytami vlčie zuby cvaknú naprázdno.

Vlky v ekologicky vyváženom lese vlastne zohrávajú do určitej miery pozitívnu rolu. Podieľajú sa na dostatočnom bežeckom výkone svojich potencionálnych obetí, prispievajú k tomu, aby neustrnuli v sebazdokonaľovaní.

No tam, kde má väčšiu kondíciu vlk, to so srnkou dopadne zle. Stane sa potravou predátora. V prírode sa tak stáva iba hladom alebo chorobou vyčerpaným zvieratám.

V tomto prírodnom úkaze nachádzam podobenstvo o človeku. Je na nás, aby sme sa usilovali zabezpečovať zdravý ”ekosystém” svojej duše. To, či srnka v nás prežije, závisí od toho, ako a čím ju kŕmime a ako ju trénujeme, aby mala dostatok síl na únik pred predátorom. Potravou našej duševnej srnky je poznanie a láska. A čerstvá voda, z ktorej srnka našej duše nachádza občerstvenie, je viera a nádej.

Nielen jednotlivec, i národ má vo svojej kolektívnej duši tieto dva zvery. Ba i ľudstvo ako celok. Tam, kde sa ľudia viac starajú o vlčí kožuch a zanedbávajú cnosti, ktoré som metaforicky pripísal srnke, rinčia zbrane – tie slovné, diplomatické, ekonomické, no i tie naozajstné, horúce.

Niekto podotkne, že vlčou prirodzenosťou je loviť. A má pravdu. Je na nás, aby sme svoje srnky chránili starostlivosťou o ich zdravie. Zdravie našej osobnej i národnej srnky sa však povážlivo začína strácať. Mnoho Slovákov ľahkomyseľne uverilo klamstvu, že národ je prežitá kategória. Že tradícia je niečo páchnuce stokou. A to i pri pohľade na iné národy, ktoré investujú nielen všetku energiu, ale i zbrane na vlastné prežitie, neraz dokonca na úkor iných. Ľudia prestávajú bedliť sami nad sebou, nemysliac na to, že zanedbávajúc zápas o svoje vlastné duševné zdravie, zanedbávajú zápas o národ a opačne.

S kolektívnym zdravím je to naozaj na pováženie.

Nedávno francúzske mienkotvorné noviny priniesli článok s desivým záverom. Vraj ekonomická okupácia strednej Európy sa skončila. Vďaka za úprimnosť. Aj to sa cení.

V tejto súvislosti si však treba položiť mnoho otázok. Čo sme urobili pre to, aby dopady tejto „okupácie“, ak sa im nedalo zabrániť, boli menej bolestivé? Ako sa správali v týchto zlomových časoch tí najzodpovednejší za náš stav – politici a médiá?

V nedávnej televíznej relácii šéfredaktor mienkotvorných novín, ktoré tak radi čítajú mnohí mladí laici aj duchovní, celkom úprimne priznal, že politické strany (tej jeho krvnej skupiny) stratili obsah. Zabudol si však položiť otázku, či niekedy nejaký obsah vôbec mali. Veď jediným ich motívom bolo najskôr brzdiť národnoemancipačný zápas toho národa, ktorému teraz bezobsažne vládnu, a potom umožniť bezbrehú privatizáciu strategických podnikov, teda umožniť onú francúzskymi novinami definovanú ekonomickú okupáciu.

Verte alebo nie, za ekonomickou okupáciou, alebo ruka v ruke s ňou, kráča okupácia duchovná. A ani tu sa naše politické elity nevyznamenávajú. Veď čo urobili s Maticou slovenskou? Kam zahnali slovenskú kultúru? V akom stave je školstvo a veda?

Ak sa podarí zvrátiť trend od vlády vyprázdnených elít, ktoré sa svojho času vyhlásili za tzv. slušných ľudí, bude nás to stáť nemalo síl a potu. Ale nech. Pracujme, aby sa tak čím skôr stalo. Aby sa slušnosť merala zodpovednosťou a láskou k vlasti.

www.kultura-fb.sk

KARDINÁL JOZEF TOMKO

Dnes hovoriť o Bohu sa zdá nedôstojné

Každý kardinál má v Ríme pridelený titulárny kostol. Kardinál Jozef Tomko, predseda Pápežského výboru pre Medzinárodné eucharistické kongresy, na Popolcovú stredu slúžil už tradične svätú omšu vo svojom titulárnom chráme – v Kostole svätej Sabíny na Aventínskom vŕšku v Ríme, počas ktorej veriacim udelil popolec. V homílii tejto slávnostnej svätej omše okrem iného povedal:

Boh stvoril človeka na svoj obraz a podobu. Tým, že ho z lásky povolal k životu, zároveň ho aj určil pre lásku." (Familiaris Consortio, 11). Človek sa tešil v rajskej záhrade a nemal zomrieť, no pokušiteľ zviedol našich prarodičov, aby prestali dôverovať Božej láske a aby si mysleli, že sú rovní Bohu, že oni vo vlastnej hlave vedia rozhodnúť, čo je dobro a čo je zlo a tiež, že ich sloboda je väčšia než vôľa Stvoriteľa: Budete ako Boh, poznať dobro a zlo – čítame v knihe Genezis (3, 5). Tak vniesli do sveta hriech a v jeho dôsledku smrť. A človek bol aj potrestaný: Prach si a v prach sa obrátiš (Gen 3, 19). Človek dokázal zničiť svoje šťastie, ale nedokázal, a ani sám si nemôže zabezpečiť spásu. Potrebuje Spasiteľa, ktorý svojou poslušnosťou voči Stvoriteľovi môže neposlušnosť človeka vykúpiť.

My všetci sme Adamove deti a ako on prežívame neustále pokušenie pozdvihnúť naše ja nad Božiu vôľu, ako on si myslíme, že vieme lepšie ako Boh, čo je pre nás dobro a čo zlo, že si vieme vybrať naše pravé šťastie. Aké je ale bolestné a skoro nepochopiteľné vidieť, kam až ľudská pýcha a kult egoizmu a slobody jednotlivca vedú našu civilizáciu. Hovoriť dnes o Bohu sa v dnešnej spoločnosti zdá skoro nedôstojné, lebo tá Boha, náboženstvo a Desatoro vyhnala do najintímnejšej sféry svedomia. Niektoré štáty v mene laickej neutrality verejne prijímajú agnosticizmus a ateizmus a zároveň štát vo vážnych etických otázkach diktuje zákony, ktoré urážajú Božie normy a Desatoro. Slová pokušiteľa „budete ako Boh" sa ozývajú najmä na poli ľudského života a rodiny. Ako ináč sa dajú vysvetliť kroky zákonodarcov, ktoré umožňujú zabíjať nevinné ľudské bytosti?

Dokázali sme prijať zákonné zabíjanie nenarodených ľudí v mene tzv. slobodnej voľby ženy. Hovoriť o tom znamená byť spiatočnícky, či prinajmenšom politicky nekorektný. Vie nás rozhnevať horor Osvienčimu, no zároveň dokážeme pokojne prijať eutanáziu, najprv pre nevyliečiteľne chorých, potom pre starých, trpiacich a napokon aj pre deti. Manipulácia so životom v mene vedeckého pokroku odmieta už skoro všetky etické hranice. A o akej etike tu môžeme hovoriť? Platí ešte dnes aspoň jedna norma, ktorá, ako sa zdalo, je všeobecne prijateľná Nezabiješ? Dnes hovoriť o posvätnosti života ako o Božom dare, zdá sa, patrí do antikvariátu.

Budete ako Boh. Toto sa stáva módou, aj keď v inej formulácii, aby sa Boh nemusel spomenúť. Aj my sme súčasťou tejto spoločnosti, my volíme zákonodarcov, my si vyberáme prostriedky komunikácie. Aj lekári, ktorí zabudli na Hippokratovu prísahu, sú súčasťou našej spoločnosti, sme to my, ktorí pomaly strácame jasnosť Desatora a Božieho zákona i odvahu vyznávať v konkrétnom živote svoju vieru. Preto dnes prijmime na naše hlavy popol pokánia za tieto sociálne hriechy našej spoločnosti, ktorá sa často niekedy ešte nazýva kresťanská, niekedy postkresťanská, či inokedy, jednoducho humanistická. Pre túto našu spoločnosť a civilizáciu prosme Boha o odpustenie. Konajme však pokánie aj za naše osobné hriechy, za náš egoizmus, ktorý sme povýšili nad spoločné dobro, za to, že radšej máme svoje chute než Božiu vôľu, za to, že pochybujeme o Božej láske, ktorá chce skutočné dobro spoločnosti. Prach si a v prach sa obrátiš. Prach je aj symbol našej osobnej krehkosti a hriešnosti, no Božia láska nám vždy prichádza v ústrety. V raji spolu so slovami trestu Boh sľúbil aj Spasiteľa, ktorý nás vyslobodil z našich vín. Ak neposlušnosť prvého Adama priniesla na svet hriech a smrť, nový Adam, Ježiš Kristus, svojím utrpením smrťou a zmŕtvychvstaním premohol hriech a priniesol nám spásu a večný život.

Pôstne obdobie je vhodný čas konať pokánie za naše hriechy a vydať sa tak

Ad. Otvorený list

ANO predstaviteľom cirkví na Slovensku

Vopred upozorňujem, že v tomto príspevku do diskusie nehovorím ani ako predseda Konferencie biskupov Slovenska ani za Konferenciu, ale ako diecézny biskup jednej z katolíckych diecéz Slovenska. Mám pred sebou na stole Otvorený list ANO predstaviteľom cirkví na Slovensku. Počul som o ňom 10. februára v televízii. Nie je na ňom žiaden podpis ani dátum. Na biskupský úrad som ho oficiálne z vedenia politickej strany ANO nedostal. Preto ani nemôžem naň adresne reagovať. Žiadalo by sa, aby ktosi z vedenia strany ANO vyjadril, či sa ANO k listu hlási. Obsah listu je však vec verejne diskutovaná, až polemizovaná, preto sa chcem k veci vyjadriť. List má charakter výzvy predstaviteľom cirkví (teda nielen katolíckej) na Slovensku. Žiada, aby cirkvi vykonali „prehľad cirkevného majetku" spadajúceho do ich pôsobnosti. Končí slovami: „Dovoľujeme si Vás požiadať o zaujatie stanoviska k tejto výzve do 1. marca 2005". Niečo podobné žiadajú už od dávnejšieho času aj predstavitelia strany Smer.

Je to téma veľmi obšírna a stručne sa to nedá všetko vyjadriť.

1. Žiadna politická strana v demokratickom štáte nie je nositeľom štátnej moci, preto nemá právo vyzývať cirkvi, aby niečo konali. Preto ani termín nemôže stanoviť. Časy, keď rozhodovala „strana a vláda" (ani nie „vláda a strana") už sú dávno preč.

2. Ani neviem, o aký majetok cirkví protagonistom tejto veci ide. Lebo ten je rôzneho druhu. Máme kostoly a katedrály s bohatou umeleckou výzdobou interiéru. Máme vzácne bohoslužobné predmety, kalichy, monštrancie a podobne.

Sú to hodnoty, ktoré sa nedajú vyčísliť. Keby sme ich vyjadrili v korunách, boli by to nesmierne približné sumy. Vieme však vyčísliť, koľko treba na ich ustavičnú údržbu a reštaurovanie. Ich skaza pokračuje rýchlejšie, ako stačia naše prostriedky. A od štátu dostaneme na tieto veci pramálo. Myslím si, že štátnym predstaviteľom to netreba dokazovať. Ďalej sú to farské budovy, o ktorých platí to isté. V niektorých farnostiach v reštitúcii dostali budovy bývalých cirkevných škôl zväčša v schátralom stave. Pozemky? Poľnohospodárska pôda je dnes neatraktívna. Tisícky hektárov poľnohospodárskej pôdy na Slovensku dnes ležia ladom. Farári majú problémy dať ju do prenájmu. A keď, tak za minimálny alebo žiaden poplatok. Ráčte sa o tom presvedčiť. Lesy ešte niečo vynášajú, ale iba tam, kde neboli vydrancované štátnymi lesmi, keď sa blížila reštitúcia. Zbierky v kostole pri bohoslužbách (zvonček)? Pozval by som hocikoho (ale len človeka s dobrou vôľou, nie s predpojatosťou) na ich spočítanie každú nedeľu a ukázal by som mu, čo stoja len bežné výdavky na réžiu farnosti. Asi by viac nevyzýval k sprehľadneniu majetku. Štátny príspevok? Len na réžiu (nie úplnú) ústredí cirkví, to znamená biskupských úradov a im na roveň postavených v tých cirkvách alebo náboženských spoločenstvách, v ktorých nemajú biskupské úrady, ale iné centrá, a na výplaty duchovných. Tie podliehajú štátnej kontrole: finančnej aj Najvyššieho kontrolného úradu SR. Nedávno bola takáto kontrola prevedená. Ak sa písalo, že na niektorých biskupských úradoch boli zneužité, treba to opraviť na: nesprávne použité. Ani koruna nebola zdefraudovaná. Čo teda máme podľa vás, protagonisti kontroly, zviditeľniť?

3. Cirkev má o svojom majetku prehľad. Tu chcem hovoriť za Katolícku cirkev, hoci je to podobne u každej cirkvi. Právnym subjektom v cirkvi je: biskupstvo, farnosť, rehoľa. Každé biskupstvo, každá farnosť a rehoľa vie, čo jej patrí a má o tom evidenciu. Ak by niekto prišiel, zasa zdôrazním, že s dobrou vôľou, a chcel by vidieť naše účty a naše kontá, veľmi rád mu všetko ukážem. Vopred upozorňujem, že jeho predstavy spľasnú ako deravý balón.

4. Takže páni protagonisti zverejnenia cirkevného majetku! Dalo by to veľa námahy, keby sme chceli vám podať sumarizáciu cirkevného majetku, lebo by sme museli sumarizovať každú farnosť. Podotýkam, že každá farnosť si sama hospodári, a to nerobí len sám farár, či správca farnosti. Má na to farskú ekonomickú radu. Niekde ju ešte nemajú, lebo za totality ju nesmeli mať. Každá angažovanosť laikov bola vtedy prísne sledovaná. To teraz ale presadzujeme.

Bola by to veľká práca podať to sumárne. Pri dobrej vôli z vašej strany by sme to urobili, keby ste sa zaviazali, že všetko deficitné v cirkvách uhradíte. Nehovorím to polemicky, ale celkom vážne. Kto nežije s cirkvou, kto ju nepozná zblízka, nepozná jej situáciu. Pozývam vás, aby ste to skúsili. Dajte si overiť, čo stojí reštaurácia jedného oltára alebo fasáda jedného kostola. V malej farnosti reštaurácia oltára stála vyše dvoch miliónov. Veriaci sa skladali. Myslíte si, že by som im nedal, keby som mal?

Prosím vás, nedémonizujte majetok cirkví.

5. Argumentujete, že štát je povinný dohliadať na efektívne vynakladanie daňových poplatníkov. Súhlasím za predpokladu, že to platí pre všetkých. Aj politické strany dostávajú od štátu (daňových poplatníkov) príspevok, oveľa vyšší ako cirkvi a pritom majú aj vedľajšie príjmy. Nechcem byť konkrétny, lebo som povedal, že chcem viesť diskusiu, a nie polemiku. Ak by sa to však dostalo do parlamentu, verím, že každý poslanec, ktorý sa hlási k nejakej cirkvi, z úcty k nej a k sebe, sa bude tej rovnosti dožadovať.

6. Takže diskusia, nie polemika. Ja som aj za čosi viac. Za dialóg. V dialógu sa chcú zúčastnené strany navzájom zblížiť, rozumieť si a hľadať spoločný cieľ. Som ochotný s ktorýmkoľvek politikom si sadnúť a o veci rozprávať. Nie odkazovať si cez médiá. Som presvedčený, že len dialógom sa naša spoločnosť dostane dopredu. Nedémonizujme veci v snahe odviesť pozornosť od boľavých rán, ktorými trpí naša

Cirkevná provincia, alebo cirkevná oblasť?

Pri príležitosti 25. výročia vzniku samostatnej slovenskej cirkevnej provincie uverejnila vlaňajšia *Kultúra* sériu článkov (č. 10, 11, 12, 13-14/2003) z pera M. Holečka. Zvlášť treba vyzdvihnúť aj uverejnenie dokumentov, ktoré sa vzťahujú na túto udalosť, vrátane Základnej zmluvy s Vatikánom.

Zriadenie slovenskej cirkevnej provincie dňa 30. 12. 1977 ako spoločné dielo pápeža Pavla VI. a vtedajšieho federálneho prezidenta G. Husáka iste nepadlo z neba a dozrievalo celé roky, ak nie stáročia. Ba nemožno v ňom nevidieť vzdialené echo 9. stor., v ktorom (r. 880) pápež Ján VIII. Bulou *Industriae Tuae* vyhlásil samostatnú cirkevnú provinciu na území Svätoplukovej ríše. Sídlom tejto provincie bola Nitra. Tam bol vysvätený aj prvý kresťanský kostol v r. 828. Keď za vlády Štefana I. bolo niekedy r. 1000, zriadené Ostrihomské arcibiskupstvo, pod ktorého jurisdikciu sa dostala najväčšia časť Slovenska, možno v tom vidieť aj preloženie sídla, „translatio sedis" (R. Marsina). A v zriadení cirkevnej provincie pred viac než štvrťstoročím možno zas vidieť návrat predtým preloženého sídla, aj keď nie priamo do Nitry, ale do Trnavy. Pravda, už predtým sa z Ostrihomského arcibiskupstva vyčlenili biskupstvá nitrianske, banskobystrické, rožňavské a spišské.

Zriadenie takej provincie predstavuje významný medzník nielen z cirkevného hľadiska, ale aj z hľadiska štátneho a ústavného práva. Svedčí o tom aj podnadpis Holečkovej série: „K výročiu ustanovenia významnej opory našej štátnosti a národnej svojbytnosti". Totiž nielenže hranice tejto provincie sa začali kryť so štátnymi, ale aj s územím SR.

Zavŕšením tohto aktu bolo vymenovanie na čelo novej arcidiecézy aj arcibiskupa, ktorým sa r. 1989 stal Mons. Ján Sokol. V jeho osobe získalo Slovensko aj svojho prvého metropolitu. Ostávalo ešte zavŕšenie aj z hľadiska štátneho práva. Keďže pred r. 1989 k tomu nedošlo, ba celá záležitosť sa pred národom tajila, ostávala nádej, že sa to podarí na prelome 80. a 90. rokov. Štátnickú múdrosť v tomto ohľade prejavil kardinál Ján Ch. Korec, keď v r. 1991 ako predseda KBS požiadal vtedajšieho predsedu SNR F. Mikloška, aby sa aj najvyšší štátny orgán stotožnil s rozhodnutím Svätej stolice a vzápätí ho uverejnil v Zbierke zákonov. SNR však prijala len krátke uznesenie z 15. júla 1992, ktorým sa zriadenie Slovenskej rímskokatolíckej provincie berie na vedomie.

Cieľom týchto riadkov je položiť otázky. Ide totiž o dve významné udalosti, ktoré autor vtedajšieho článku už nekomentuje, hoci dokumenty k nim uvádza : zriadenie Košickej arcidiecézy v r. 1995 a ratifikáciu Základnej zmluvy medzi Svätou stolicou a SR v r. 2002. Treba sa preto spýtať, či je cirkevne jednotné územie to isté ako dve arcibiskupstvá - podľa novely cirkevného zákonníka (Kódexu kánonického práva) z r. 1983 aj dve provincie - a či to môže ovplyvniť aj plnenie Základnej zmluvy. Tieto otázky sa znova stali aktuálnymi v súvislosti s uverejnením knižnej publikácie „*Renovatio spiritualis,* Jubilejného zborníka k 70. narodeninám arcibiskupa Jána Sokola, prvého metropolitu Slovenska" (vyd. Lúč 2004), v ktorej je celá jedna časť venovaná dejinám cirkvi na Slovensku spolu s úplným znením príslušných dokumentov. Ani táto publikácia však neprináša uspokojivé odpovede na tieto otázky.

Čo sa týka rozdelenia slovenskej cirkevnej provincie na dve provincie, došlo k nemu podľa príslušného dokumentu na „žiadosť ctihodného brata Jána Sokola, trnavského arcibiskupa, ktorý naliehavo nástojil, aby sa po rozčlenení jeho Trnavskej cirkevnej provincie... ustanovila nová Košická cirkevná provincia..."

Ak je nezvyčajné, aby niekto žiadal o obmedzenie svojej vlastnej kompetencie a zároveň ostal v úrade, bolo tým povedané A, avšak nie B. Lebo už z logického hľadiska je celok viac ako súčet jeho častí, a teda ho treba obnoviť. V opačnom prípade hrozí, že delenie bude pokračovať. Treba tiež pripomenúť, že k rozdeleniu slovenskej cirkevnej provincie došlo v marci 1995, v tom istom mesiaci a roku, v ktorom vtedajší predseda vlády SR Vladimír Mečiar podpísal v Paríži Základnú slovensko-maďarskú zmluvu, mimochodom, protiprávne, keďže pre tento druh zmluvy nemal na to mandát od prezidenta republiky. Bola to náhoda, keď v tejto zmluve (čl. 15, pís. e) sa uvádza, že „osoby patriace k národnostným menšinám majú právo ... vytvárať a udržiavať v činnosti vlastné ... náboženské inštitúcie..."?

Takmer 10-ročné otáľanie s obnovou cirkevnej integrity SR je nepochopiteľné o to viac, že Kódex ponúka viacero riešení tejto otázky. Prvým riešením by bolo bývalo slovenskú provinciu ponechať, inak v zmysle Kán. 3, podľa ktorého „dohody, ktoré uzavrela Apoštolská stolica s národmi alebo inými politickými spoločnosťami ... zostávajú v platnosti ako doteraz ..." a Kán. 4, podľa ktorého aj „nadobudnuté práva , ... udelené ... fyzickým či právnickým osobám, ..., zostávajú nedotknuté ..." Dohoda medzi Č-SSR a Svätou stolicou z r. 1977 bola takou dohodou a Trnavská arcidiecéza takou právnickou osobou. Tým skôr mohlo zostať v platnosti aj privilégium „metropolita Slovenska" (udelené v dobe, keď už bola v platnosti novela Kódexu) aj po rozdelení Trnavskej arcidiecézy, napr. v podobe „metropolita Bratislavsko-trnavskej arcidiecézy a Slovenska".

Druhé riešenie ponúka Kán. 433, a je ním zriadenie – na návrh Konferencie biskupov - cirkevnej oblasti, združujúcej viacero provincií a majúcej právnu subjektivitu. Jej vedenie by bolo kolektívne: riadi ju Zhromaždenie biskupov. V tejto súvislosti uvidíme, že v Základnej zmluve (čl. 3, ods. 1) výraz „cirkevná oblasť„ chýba, čo sa nemalo stať, keď ide o rámcový právny dokument. Ale márne by sme tam hľadali aj článok o nástupníctve po Českej a Slovenskej federatívnej republike, ktorý by predsa nemal chýbať v žiadnej medzištátnej zmluve uzavretej SR.

A nakoniec sme svedkami názoru, dokonca aj zo strany cirkevnej hierarchie, že titul „prímas" patrí na smetisko dejín. Neprávom, lebo je uvedený v Kán. 438, aj keď s komentárom, že ide skôr o čestnú než o riadiacu funkciu. Udelenie tohto titulu by vzalo vietor z plachiet tým, ktorým prekáža, že titul „metropolita„ je spojený s riadiacou mocou a vôbec by z uvedených troch možností bolo asi pre Slovensko tým najlepším riešením (na to by však bolo potrebné zriadiť tretie arcibiskupstvo – pozn. redakcie). A prislúchal by prirodzene arcibiskupovi Bratislavsko—trnavskej arcidiecézy, keďže na jeho území sa nachádza hlavné mesto SR.

Záverom: nech sú tieto riadky výzvou pre príslušné štátne a cirkevné orgány, aby konečne pristúpili k obnove cirkevnoúzemnej integrity SR.

Obliehaná pevnosť?

(Dokončenie z 1. strany)

V tejto súvislosti viac ako 500 katolíckych kňazov podporilo *Otvorený list kňazov Rímskokatolíckej cirkvi masmédiám na Slovensku* (Kultúra 1/2005).

Aj tieto fakty a udalosti mali za následok, že sa mnohí začali domnievať, že v celej Európe, zvlášť v krajinách Európskej únie, sa rozpútala akási laicistická agresia voči hlavným princípom katolíckej morálky a všeobecnejšie voči celej Cirkvi a kresťanstvu.

Niektorí katolíci by chceli na tieto útoky odpovedať mobilizáciou nielen v podobe morálneho, ale v istej miere aj politického protestu, ako sa to stalo napríklad aj v USA počas poslednej predvolebnej kampane, ktorá predchádzala prezidentským voľbám. Ako vieme, zvíťazil v nich George W. Bush, nepochybne i vďaka politickej podpore nábožensky orientovaných síl, ktoré podľa názoru niektorých politických komentátorov dali svoj hlas radšej „*kresťanovi*“ Bushovi, ako vlažnému *katolíkovi - laikovi* Kerrymu. Na túto mobilizáciu morálno-politického charakteru na obranu kresťanských hodnôt, na uznanie a zakotvenie zmienky o kresťanských koreňoch do spoločnej Európskej ústavy, vyzývajú s tvrdením, že sú ochotní pri tom spolupracovať, aj niektorí neveriaci, ktorých už ktosi definoval ako „zbožných ateistov“ (predseda tal. senátu Marcello Pera, mienkotvorný novinár Giuliano Ferrara). Tých znepokojuje obava, že Európa by mohla stratiť svoju dušu, ktorá je v podstate kresťanská a liberálna, že z európskeho svedomia by sa mohli vytratiť etické hodnoty, ktoré určujú jej identitu, a to by ohrozilo prežitie samotnej európskej civilizácie práve v historickom momente, kedy potrebuje posilniť svoju identitu, aby ju nepremohol a nerozdrvil expanzný islam. Ten totiž klope na dvere Európy s čoraz väčšou nástojčivosťou.

V Európe dnes žije takmer 50 miliónov moslimov. Islam prichádza na Starý kontinent so silnou nielen kultúrnou a politickou, ale predovšetkým náboženskou a morálnou identitou a obviňuje Európanov, že sú neverci a neznabohovia, skorumpovaní a otrocky oddaní morálnemu relativizmu, ktorý ich vedie k nihilizmu a k najhorším úchylkám, aké si v len v oblasti etických a morálnych zákonov možno predstaviť. Islam má, žiaľ, svojimi výčitkami Európe a Západu pravdu, keď ide o počínanie a správanie niektorých štátov. Nemožno si preto nepoložiť hneď niekoľko otázok, na ktoré však v dôsledku zložitosti súčasnej spoločnosti, odpovedať vonkoncom nie je ľahké.

Je dnes Katolícka cirkev a sú jej morálne princípy napádané laicizmom do takej miery, že ju treba považovať za obliehanú pevnosť?

1. *Niektorí* kresťania si myslia, že áno. Tvrdia, že dnes treba čeliť nie náhodnej vlne, ale hotovému prívalu „laicistického fundamentalizmu“, lebo predsudky voči Rímskokatolíckej cirkvi sú také, že o nej - no nie o protestantoch a moslimoch - možno hovoriť všetko to najhoršie, čo sa o nej len povedať dá a chce.

2. *Iní* kresťania hovoria o viac či menej otvorených formách a prejavoch bojkotovania, prenasledovania, či neznášanlivosti voči Cirkvi so zapudzovaním - *apriori* - všetkého, čo je kresťanské, alebo pripomína kresťanstvo. Stačí spomenúť len žiadosti o odstránenie krížov zo školských tried, ako to bolo v Taliansku, aby sa nimi vraj neurážalo náboženské cítenie žiakov iných vierovyznaní.

3. Pre tretiu skupinu je tvrdenie o prebiehaní protikatolíckej ofenzívy a o znovuožívaní antiklerikalizmu nerealistické a úplne neopodstatnené. V odvolávaní sa na náboženstvo zo strany tých, čo vyhlasujú, že sú neveriaci, vidia len pokusy využiť ho ako náhradu za zrútené ideológie v dobe, keď náboženský faktor získava v islamskom svete fundamentalistický charakter a keď hrozí, že by mohlo dôjsť ku konfliktu civilizácií, ktorému sa možno vyhnúť len dialógom a vzájomným porozumením.

Čo povedať o takejto interpretácií stretu laicizmu a katolicizmu? Zvýšenú agresivitu laicizmu voči katolicizmu dokazujú aj fakty, ktoré boli spomenuté na začiatku. Je to preto, lebo laicizmus má sklon zriecť sa svojej laickej povahy a stať ideológiou, ktorá sa prejavuje netolerantnosťou a agresívnosťou.

Prefekt Kongregácie pre náuku viery kardinál Jozef Ratzinger v súvislosti s doktrinálnou nótou o angažovaní sa katolíkov v politike, ktorú Ján Pavol II. schválil 21. novembra 2002 a Kongregácia pre náuku viery zverejnila 24. novembra 2002, uvádza, že „treba rozlišovať medzi pluralizmom a relativizmom. *Pluralizmus* v politike je prirodzená a samozrejmá vec, pretože pre toľké politické otázky nie je len jedna odpoveď už daná, evidentná, ale je veľa možností, ako reagovať na rozličné požiadavky aktuálnej situácie. Proti tomu *relativizmus* tvrdí, že niet nijakej etickej a morálnej pravdy, ktorá by zaväzovala svedomie kresťana. Ak sa vydáme na túto cestu, v domnení, že pluralizmus je to isté, čo relativizmus, stratíme základy demokracie, ktorá sa zakladá na konsenze minima etiky ako podmienke pre pravdu, ľudskosť a demokraciu. V tomto zmysle je teda treba rozlíšiť medzi laickosťou a laicizmom.

Laickosťou chceme označiť správnu nezávislosť politickej a súkromnej sféry. Sú to laici, s ich osvieteným svedomím, ktorí majú úlohu nájsť správne cesty. Rozhodujúci je spravodlivý a praktický rozum, ktorý sa orientuje na vznešené hodnoty charakterizujúce človeka.

Laicizmus je zasa myslením, podľa ktorého morálny obsah kresťanskej viery by nemal prenikať do politiky, mal by byť vylúčený, a tak by sa mali vytvoriť dva svety, ktoré sa nesmú dotýkať.

Veľké etické hodnoty, vyzdvihnuté na svetlo kresťanskou vierou, sú však orientáciou aj v politike. Táto záväzná orientácia nič neodníma slobode politika. Zachovávať základy humanizmu znamená tiež brániť ľudskú slobodu.

Politická a štátna laickosť sa nestavajú proti, ale poskytujú priestor náboženstvám, ktoré sú prítomné na území takého, či onakého štátu bez toho, že by uprednostňovali jedno, alebo vylučovali druhé - ak, tak len v záujme zachovania verejného poriadku a verejného dobra. Laicita rešpektuje a podporuje náboženskú slobodu, pretože v nej vidí základné ľudské právo, ktoré treba rešpektovať, vzhľadom na to, že tu je v hre niečo, čo je pre človeka najposvätnejšie a nedotknuteľné - jeho svedomie.

Laicizmus ako ideológia je nielen ateistická, či ľahostajná voči náboženstvu, ale dokonca protináboženská, a teda netolerantná a nepriateľská voči akémukoľvek vierovyznaniu. Osobitne je zaujatá voči katolíckemu náboženstvu, ktoré má svoje historické vyjadrenie v Katolíckej cirkvi. A vzhľadom na to, že ide o protináboženskú a protikatolícku ideológiu, dnešný laicizmus sa vo svojej najradikálnejšej forme snaží zatlačiť náboženstvo do oblasti súkromného života a vziať mu možnosť verejného prejavu nielen v politickom, ale aj sociálnom a kultúrnom živote. To znamená, že katolík môže dnes slobodne vyznávať a praktizovať svoju vieru, ale len v súkromí: v rodine, v katolíckych skupinách, krúžkoch a združeniach. Robí sa všetko preto, aby mu nebolo znemožnené vyjadriť verejne svoje morálne a náboženské presvedčenie, zvlášť keď ide o osobu zastávajúcu politickú alebo verejnú funkciu.

Laicizmus ako ideológia katolíckemu náboženstvu nepriznáva ani zásadne dôležitý vplyv, aký malo na vývoj európskej civilizácie v minulosti, a ako ho ovplyvňuje v súčasnosti. Podľa neho má európska civilizácia svoje korene údajne v osvietenstve a racionalizme. Prítomnosť a aktivita Katolíckej cirkvi v Európe mali vraj na jej rozvoj neblahý vplyv, pretože práve kresťanstvo bolo podľa ideologického laicizmu pôvodcom konfliktov a krutých vojen medzi európskymi národmi. Bola to vraj výlučne Katolícka cirkev, ktorá iniciovala križiacke výpravy a je tiež zodpovedná za inkvizíciu, za prenasledovanie Židov, za upaľovanie kacírov, voľnomyšlienkárov a bosorky. Ona vraj bránila vedecko-technickému pokroku a so zbraňou vnútila politickej moci morálku, ktorá je spiatočnícka, neľudská, sexofóbna a antifeministická a ktovie aká ...

Ako je možné, že v mnohých európskych krajinách sa presadil, aj keď nie všade rovnako, práve tento protináboženský ladený, agresívny a netolerantný laicizmus, a to práve v čase, keď takmer vo všetkých štátoch Európy má zatiaľ Cirkev nielen svoje veľké slovo, ale aj mnohé vzdelávacie a kultúrne ustanovizne?

Akým spôsobom laicizmus dosiahol, že narastá počet tých, čo sa vyhlasujú za ľudí bez vierovyznania, a nemálo z tých, čo sa vyhlasujú za katolíkov, zavrhuje základné pravdy kresťanskej viery, a svoju vieru viac nepraktizuje?

Agresivitu laicizmu ako ideológie, s ktorou sa možno dnes stretnúť v niektorých európskych krajinách, možno pripisovať pravdepodobne aj obavám z toho, že by katolíci mohli v oblasti legislatívy presadiť svoje etické princípy, a tak postaviť do cesty prekážky zástancom mravného liberalizmu, odmietajúcim všetky príkazy a normy katolíckej morálky, založenej na kresťanskom Zjavení a prirodzených zákonoch. Títo ľudia sa totiž domnievajú, že Katolícka cirkev by ich mohla obmedziť v užívaní si práv a slobôd, ktoré považujú za definitívne a nedotknuteľné výdobytky západnej spoločnosti a moderného sveta, potom ako sa ich, čo aj s veľkou námahou, ale predsa len podarilo vyslobodiť z pazúrov údajných neľudských a utláčajúcich morálnych zákonov.

Jedným z dôkazov existencie obavy, že katolíci by na impulz cirkevných autorít mohli dosiahnuť, aby sa schválili zákony, ktoré by upierali ich práva, považované dnes za výdobytok slobody, je napríklad aj zákon upravujúci otázku rodičovstva prostredníctvom umelého oplodnenia, ktorý bol schválený v talianskom parlamente. Ide o zákon, drasticky obmedzujúci počet embryí použiteľných na tento cieľ, ktorý zakazuje v prípadoch manželských dvojíc, v ktorých jeden z partnerov je neplodný, uchyľovať sa k použitiu biologického materiálu získaného od tretej osoby.

Obozretnejších zástancov laicizmu však dnes privádza do zmätku nová skutočnosť. V období od 60-tych do 80-tych rokov 20. storočia, sa spolu s neskrotným napredovaním sekularizmu v kultúre a v živote, a s prevratnými zmenami v životných podmienkach a životnom štýle ľudí, spôsobenými rastom materiálneho blahobytu a inváziou masmédií, *radikálne zmenili vkus, ideály, spôsob zmýšľania a cítenia ľudí.* Mnohých sociológov a vedcov to viedlo k utvrdeniu sa v presvedčení, že s náboženstvom je koniec, a že tých málo zdrapov, ktoré z neho ešte tu a tam ostali, je tiež odsúdených ak nie na úplný zánik, tak určite na biedne živorenie. No stalo sa čosi, čo nečakali!

V posledných desaťročiach up-

Kresba: Milan Vavro

lynulého storočia sa náboženstvo znovu vrátilo na scénu. Zaiste, hovoriť o jeho „návrate“ je trocha nepresné a zavádzajúce, pretože nábožnosť či zbožnosť minulosti sa s ním nevrátila. No došlo až k neuveriteľne veľkému bujneniu rôznych foriem náboženských prejavov: niektoré sú autentické, iné vychádzajú z poverčivosti, ďalšie zas z mágie. S istotou však možno hovoriť o návrate smädu po zbožnosti, ktorá bola už považovaná za navždy vyhasnutú, alebo neodvolateľne odsúdenú na zánik.

Nový človek mal byť dokonale a šťastne ... neveriaci.

Tento návrat sa laicizmu, ktorý hlása sekularizmus, zjavne nepáčil, pretože svoj súboj s náboženstvom, ktorý sa začal deistickým osvietenstvom a francúzskou revolúciou, považoval za vyhraný. Naviac, protivník, na ktorého sa útočí a ktorého sa usiluje zničiť, v tomto prípade ide o kresťanstvo a o Katolícku cirkev, hoci dostala veľa tvrdých úderov a musela sa vyrovnať s mnohými bolestnými stratami - prejavuje dnes novú čulosť a životaschopnosť.

Aké stanovisko teda zaujať v tejto dejinnej situácii, poznačenej neraz agresívnou opozíciou ideologického laicizmu voči katolíkom?

V prvom rade by sa dnešní kresťania nemali čudovať, ani pohoršovať nad tým, že laicizmus ako ideológia je ovocím stále sa stupňujúceho sekularizačného procesu, prebiehajúceho v Európe už niekoľko storočí. V súčasnosti sa z neho stal ateistický a protikresťanský sekularizmus, ktorý zavrhuje vieru a kresťanskú morálku a ostro na ne útočí. Je to už osud kresťanstva, že je zavrhované a odmietané tými, čo na život nepozerajú ako na dar od Boha a vo svojich rozhodnutiach a správaní sa inšpirujú etickým relativizmom. Nuž a ten ignoruje každý morálny zákon z radu tých nadprirodzených, ktoré majú absolútnu a nadčasovú hodnotu. Ostatne, v pluralistickom a mnohokultúrnom svete, ako je dnes ten náš, je úplne prirodzené, že jestvujú etické predstavy a možnosti, ktoré sa od seba líšia, alebo sú dokonca v protiklade. Podmienky, v akých kresťania žijú dnes, ich nesmú viesť k tomu, aby sa uzavreli do vlastného mlčania, alebo sa púšťali do akejsi novodobej križiackej výpravy proti modernému svetu.

Na jednej strane je ich právom a povinnosťou dožadovať sa plnej náboženskej slobody, aby mohli verejne prejavovať svoju vieru a vydávať o nej svedectvo aj prostredníctvom etických princípov a noriem, ktorými sa chcú riadiť vo svojom správaní a vo svojich rozhodnutiach bez obáv, že by za to mali byť diskriminovaní, vysmievaní a obviňovaní z netolerantnosti a z vnucovania svojho etického presvedčenia iným, keďže majú rovnaké práva ako ostatní občania.

Na strane druhej je potrebné, aby *kresťania viedli dialóg s ľuďmi dneška,* aby im ukázali a dokázali, že Cirkev bráni svoje morálne princípy a predkladá ich aj druhým, a tým chce slúžiť dobru človeka a prispievať k „humanizácii“ spoločnosti, ktorú ohrozuje množstvo nebezpečných chorôb. Keby sa nimi nakazila, zmenili by ju na neľudskú a nešťastnú. Keď sa kresťania pri dodržiavaní pravidiel demokratického systému usilujú dosiahnuť, aby sa niektoré ich etické a morálne princípy premenili na zákony štátu, nerobia to preto, aby uviedli do života akési „kresťanské“ zákony, ale jedine a len preto, lebo chcú prispieť pri tvorbe humánnych zákonov, ktoré by spoločnosť robili ľudskejšou, väčšmi uznávajúcou a rešpektujúcou práva jej sociálne slabých a bezbranných členov.

Dosť často je Katolícka cirkev obviňovaná z akéhosi „vnucovania sa“, z miešania sa do vecí, ktoré sú výlučne v kompetencii štátu, ako je napríklad oblasť zákonodarstva. Príčinu takýchto výhrad a kritík je treba hľadať v nejasnom a zmätenom rozlišovaní medzi hierarchickou Cirkvou a občanmi štátu, ktorí sú kresťanmi. Zaiste, hierarchická Cirkev neplní politické ani administratívne úlohy, preto sa nemôže podieľať priamo na tvorbe zákonov a spravovaní štátu. Jej vlastným a špecifickým poslaním je ohlasovať evanjelium a morálne zákony, zakotvené vo Svätom písme, ktoré boli vypracované a zdokonaľované v priebehu stáročí, s odvolávaním sa na jednej strane na Božie Zjavenie, na strane druhej na večne platné prirodzené zákony.

Kresťania ako veriaci i ako plnoprávni občania sa podieľajú na plnení politických úloh a aj na spravovaní štátu, rovnako ako jeho ostatní príslušníci. Môžu teda navrhovať a uplatňovať pri vypracovávaní zákonov svoje požiadavky, presadzovať svoje morálne a etické princípy bez toho, že by mali byť za to obviňovaní z nadržiavania Cirkvi, a byť označovaní za predĺženú ruku hierarchickej Cirkvi, ako som spomenul v prípade ministerky školstva v Británii. Oni totiž konajú podľa svojho svedomia, ale berú do úvahy pritom aj politickú situáciu a politické sily, ktoré sú práve na scéne. Preto sa nemusia stavať proti, ba čo viac, môžu aj odhlasovať taký či onaký zákon, ktorý nie je celkom v súlade s ich morálnymi princípmi. Môže sa to stať v prípadoch, keď je lepšie mať aspoň nejaký, čo aj nedokonalý zákon, ako nemať nijaký, hlavne vtedy, keď jeho úplné chýbanie môže vyústiť do situácie, o ktorej sa zvykne hovoriť, že „je to ako na divokom západe“.

Tak to bolo aj v Taliansku v prípade odhlasovania zákona o umelom oplodnení, ktorý ani zďaleka nie je z katolíckeho hľadiska prijateľný, pretože viaceré jeho články sú v rozpore s kresťanskou etikou a morálkou, ale bolo ho treba schváliť, aby sa v takej chúlostivej oblasti nedopúšťalo ešte väčších neprístojností a hriechov. Pri kritike katolíkov za to, že tomuto zákonu dali svoje „áno“, sa však neberie do úvahy skutočnosť, že v modernom, mnohokultúrnom svete, ktorý je tak hlboko rozdelený práve v otázke etických a morálnych princípov, sa zákony tvoria spoločne, nie tak, že jedni budú vnucovať svoje idey a predstavy iným, ale tak, že sa aj jedni aj druhí budú usilovať dospieť k čo možno najprijateľnejšej dohode pre všetkých aj keď táto, keďže bude ovocím úsilia o zblíženie neraz vzdialených alebo až protichodných stanovísk, nemôže nikdy uspokojiť v plnej miere všetkých.

Najviac sporov a nezhôd medzi katolíkmi a laikmi, čo má dopad aj na legislatívu, vyvoláva dnes odlišné chápanie ustanovizne manželstva a rodiny, špecifického postavenia a poslania, ktoré majú v nich muži a ženy, problém stabilných zväzkov medzi osobami rovnakého pohlavia, dožadujúcich sa jeho uzákonenia a postavenia na roveň manželstva, problém umelo vyvolaného tehotenstva, právneho postavenia ľudského embrya, umelého potratu, klonovania ľudských bytostí, eutanázie a pod.

Tieto nezhody sú ovocím zmeny vzťahov medzi vierou a kultúrou na celom Západe. Ide o tzv. „antropologickú otázku“ - ako ju nazval predseda Talianskej biskupskej konferencie kardinál Camillo Ruini, ktorá sa rozvinula do dvoch, ale navzájom spolu úzko súvisiacich plôch:

Prvá predstavuje transformáciu a zmenu definície životných vzorov, správania sa a uznávania všeobecne platných hodnôt – čiže aj zmenu v posudzovaní a rozlišovaní dobra a zla a čoraz viac aj zmenu v politických a legislatívnych rozhodovaniach a v samotnom zákonodarstve, aká sa zaznamenáva v celej v celej Európe a viac-menej na Západe s takou silou a radikálnosťou, akú sme doteraz nepoznali. Hlboko sa menia aj sociálne osi a profily civilizácie, na formovanie ktorej malo po stáročia rozhodujúci vplyv kresťanstvo.

Druhú plochu „antropologickej otázky tvorí vedecko-technický rozvoj a dopad jeho výdobytkov na ľudský subjekt, zvlášť na fungovanie mozgu. Prejavuje sa silný sklon považovať našu inteligenciu a slobodu len za výsledok našej mozgovej činnosti. Tým je človek ponímaný z púheho naturalistického hľadiska, v ktorom niet priestoru pre kvalitatívnu odlišnosť ľudského subjektu, pre jeho transcedentnosť v porovnaní s ostatnou prírodou, aj keď je jej súčasťou a popiera sa posmrtný život. Kresťania si musia uvedomovať tieto ťažkosti, ale bez toho, aby prepadali strachu, ktorý by ich ochromil a vyvolával v nich pocit, že sú obliehanou pevnosťou, nad ktorou má protivník už víťazstvo prakticky vo svojej hrsti.

Na druhej strane, súčasná situácia sveta je pre Cirkev bezútešná len zdanlivo. V skutočnosti to tak nie je. Práve moderný svet, ktorý je v oblasti vedy a techniky schopný robiť takpovediac divy a zázraky, nie je spôsobilý dať rozumnú a uspokojivú odpoveď na mnohé otázky, ktoré napĺňajú svet úzkosťou. Ako napríklad: čo je konečným zmyslom života človeka? Aký zmysel má žiť a zomrieť? Prečo je vo svete prítomné utrpenie a zlo? Aký zmysel majú ľudské dejiny? Majú nejaký nadprirodzený cieľ? Riadi ich Božia prozreteľnosť, alebo sú ponechávané napospas ničomnosti a nevedomosti ľudských bytostí, ktoré ich tvoria? Sú to otázky, na ktoré kresťanská viera dáva odpoveď a prináša nádej aj v strašných situáciách, ako boli hrôzy Osvienčimu, Gulagu, či Hirošimy a ako sú choroba AIDS, terorizmus, či vojny a konflikty, ktoré nemajú konca-kraja.

Ak treba odsudzovať agresivitu ideologického laicizmu, neslobodno podceňovať skutočnosť, že mnohí *laici* hľadia so sympatiami na kresťanskú vieru a na morálne učenie Cirkvi . Niektorí uznávajú, že kresťania majú čosi naviac, čo iným chýba. Iní hodnotia pozitívne prítomnosť a činnosť kresťanov vo svete pre ich zasadzovanie sa na poli obrany ľudských práv i pre obrovskú sieť charitatívnych diel, aké vytvorili, spravujú a podporujú s jediným cieľom: pomáhať „vydedencom“, biednym a slabým tohto sveta, nielen v chudobných a zaostalých krajinách, ale aj v bohatých a vyspelých štátoch. V skutočnosti je dielo vykonávané dnes Cirkvou v prospech mieru, v prospech miliónov ľudí na úteku z oblastí sužovaných konfliktami a vojnami, v prospech starých aj mladých, chorých a opustených v každom kúte sveta, neraz aj za cenu života jej príslušníkov také obrovské, že nemôže nevyvolávať iné ako obdiv aj na strane laikov, - ak, pravda, nie sú proti nej zaujatí á priori.

Na záver možno konštatovať, že aj keď v poslednej dobe došlo k mnohým i príkrym útokom na Cirkev zo strany istých laikov, iní, čo i neveriaci, uznávajú, že dialóg a spolupráca medzi kresťanmi a laikmi sú možné, pretože aj laici majú určitú vieru, vieru v človeka, a tá má mnoho spoločných bodov s kresťanskou vierou v Boha.

Je namieste spomenúť, že aj ak sa do preambuly schválenej Európskej ústavy nedostala zmienka o kresťanských koreňoch Európy, v jednom z jej článkov sa hovorí o dialógu medzi európskymi inštitúciami a cirkvami Starého kontinentu. Cirkvi sa priznáva jej identita a špecifický podiel na tvorbe dejín Európy, Únia s ňou udržiava aj naďalej otvorený a regulárny dialóg. Ak teda pri zostavovaní Európskej ústavy prevládlo odmietanie náboženstva a kresťanstva, ktoré je vlastné laicizmu ako určitej ideológii, dialóg medzi Európskou Úniou a kresťanskými cirkvami sa prekaziť nepodarilo.

V každom prípade, nech by bol postoj laického sveta voči Cirkvi akýkoľvek - agresívny alebo otvorený pre dialóg - Cirkev nesmie mať pocit, že je akousi obliehanou pevnosťou. Nesmie sa zriekať svojho učenia, vychádzajúceho z odkazu Ježiša Krista. Naďalej musí pevne a odhodlane zdôrazňovať, že jej učenie je hodnotou nielen z náboženského, ale aj z humánneho hľadiska.

Evanjelium, ktoré ohlasuje Cirkev, je „evanjeliom života“ (Ján Pavol II.), ktoré sleduje len a len dobro a šťastie

JÁN DANCER

Liberáli a homosexuáli chcú redefinovať manželstvo

Homosexuáli. Sú medzi nami, boli už v dávnej minulosti a budú i v budúcnosti... Moderná spoločnosť ich toleruje, nediskriminuje a sú pre ňu problémom až na XXX. mieste. Tým, prirodzene, nie je povedané, že nie sú závažným problémom pre samotných postihnutých, tiež pre kňazov, psychológov a psychiatrov, ktorí s nimi dochádzajú do kontaktu.

Nepochybne sú však isté situácie, keď si táto skupina ľudí vyžaduje istú pozornosť, poprípade uplatnenie istých obmedzení. Spomínam si, ako sme mali na strednej škole istú profesorku nemeckého jazyka, ktorá bola lesbička. Nás chlapcov sa to nijako netýkalo, ani sme si to poriadne nevšimli, avšak naše spolužiačky boli vystavené určitým "pozornostiam", ktoré vnímali individuálne. Jedny boli zhrozené, pobúrené, iné vystrašené, ba niektoré z toho mali recesiu. Iste stojí za úvahu odborníkov, psychológov a pedagógov, či nie je pre duševné zdravie mládeže vhodné a potrebné obmedziť prístup homosexuálov do výchovného a vyučovacieho procesu.

Keď s odstupom času rozmýšľam o našej profesorke nemčiny, dodatočne si uvedomujem závažnosť problému. Otázkou však zostáva, či jej homosexualita bola vrodená, alebo vyvolaná životnými traumami. Bola vraj Židovka. Ako dievča prežila internáciu v koncentračnom tábore. Preto nemožno vylúčiť hypotézu, že potreba ľudského zaobchádzania, kontaktu a nežnosti viedla u nej v takej vypätej situácii k iniciovaniu homosexuálnych sklonov.

Sú aj iné situácie hodné pozornosti, ktoré nemožno nemať na zreteli. Počas druhej svetovej vojny sa Spojenci (Američania a Angličania) usilovali pomôcť ohrozenému Sovietskemu zväzu dodávkami zbraní, munície, potravín a liekov. Doprava sa uskutočňovala loďami tzv. severnou námornou cestou, ktorá viedla do Murmanska. Bol to veľmi náročný a nebezpečný projekt. Čítal som o tom knihu, ktorá, ako si po rokoch pamätám, mala názov "Skoč, hochu, skoč" a bola českým prekladom anglickej knihy. V nej sa píše, že každý námorník sa musel pred vstupom na loď podrobiť telesnej prehliadke. Procedúra bola vojensky jednoduchá a strohá. Keď lekár zistil stopy homosexuálneho styku, vyhlásil sucho a úsečne: Pane, ľutujem, ale musím vás zahlásiť. A námorník bol vyradený z výpravy.

Spomenutý postup sotva možno kvalifikovať ako neoprávnenú diskrimináciu homosexuálov. Jednoducho sa anglickej admiralite v danej dobe a v daných podmienkach javilo ako príliš riskantné pre úspech celého podujatia zaradiť do posádok ľudí, ktorí by mohli v extrémnych podmienkach arktického počasia a stiesnených priestorov spôsobiť prípadné problémy.

V súčasnosti sa na Slovensku dostáva do popredia iný aspekt spoločenského konsenzu s homosexuálmi, a to snaha niektorých politických strán a spoločenských skupín o zmenu súčasného status quo umožnením uzatvárania "manželstiev" homosexuálov. Okolo celej záležitosti panuje veľa nedorozumení a pochopiteľne vedomých a cielených dezinformácií. Typickým príkladom bolo nedávne televízne vystúpenie šéfideológa strany SMER Borisa Zalu, v ktorom sa pokúšal banalizovať celý problém tvrdením, že vlastne ide iba o istú neškodnú asistenciu štátnych orgánov pri uzatváraní homosexuálnych zväzkov, ktoré si osoby tejto orientácie želajú uzatvárať a ako daňoví poplatníci majú na ne nárok.

Avšak skutočnosť je iná! Ako dokazuje stav v niektorých štátoch, napríklad v Kanade, cieľom homosexuálov a ich podporných lobby je redefinícia termínu manželstvo takým spôsobom, aby sa vzťahovalo na stabilné spolužitie dvoch osôb akéhokoľvek pohlavia. Príslušný nález nariaďujúci redefiníciu manželstva v týchto intenciách už dokonca vydal Najvyšší súd v Kanade. Tým sa však mení obsah aktu manželstva spôsobom, ktorý sa dotýka cítenia a hodnotového systému tých osôb (najmä kresťanov), pre ktorých je manželstvo sviatosťou, čím dochádza k jeho devalvácii, ba dokonca k výsmechu. Je to, ako keby sa do pohára, ktorý sa používa na pitie čistej vody, nalial nejaký páchnuci obsah...

Z toho vyplýva prvá a zásadná námietka proti legalizácii homosexuálnych "manželstiev". Právo kohokoľvek, a teda aj "právo" homosexuálov na uzatváranie stabilných zväzkov osôb rovnakého pohlavia, sa nesmie dotýkať práv a oprávnených záujmov iných! V danom prípade nejde o uplatňovanie práv, ale o neprípustné zasahovanie do práv iných.

Neprijateľné je aj zavedenie termínu, ktorý by v akejkoľvek forme využíval podstatné meno manželstvo na označenie zväzku osôb rovnakého pohlavia, napríklad termín homosexuálne manželstvo. Išlo by potom o jazykovú konštrukciu, ktorá sa označuje ako contradictio in adjecto vyznačujúcu sa tým, že adjektívum podstatným spôsobom mení význam substantíva, ku ktorému je priradené. Ako príklad je možné postaviť vedľa seba termíny kreslo a elektrické kreslo. Kým kreslo slúži na to, aby si človek pohodlne sadol a relaxoval, v prípade elektrického kresla si človek-odsúdenec síce tiež sadne, nie však preto, aby si oddýchol a relaxoval, ale aby bol fyzicky zlikvidovaný. Pojmy manželstvo a homosexuálne manželstvo sú v takom analogickom

JOZEF MIHALIK

Lisabonská stratégia a jej úskalia

Na konferencii Stratégia rozvoja konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010 (január 2005) minister financií SR I. Mikloš uviedol, že reformy pomôžu konkurencieschopnosti Slovenska. Tá sa môže zabezpečiť len uskutočnením nevyhnutných štrukturálnych reforiem a vytváraním podmienok pre rozvoj vedomostnej ekonomiky. Verejnosti bola predstavená pod názvom Lisabonská stratégia pre Slovensko.

Hlavnými prioritnými oblasťami stratégie sú investície do ľudských zdrojov a vzdelávania, podpora informačnej spoločnosti, podnikateľského prostredia, vedy, výskumu a inovácií. Po schválení vládou SR by mala táto stratégia pomôcť Slovensku stať sa konkurencieschopnou v dlhodobom horizonte.

Na financovanie prioritných oblastí slovenskej ekonomiky by mali slúžiť verejné zdroje, zdroje z EÚ a súkromného sektora, ktorý dnes tvorí 85 % zdrojov. Zdroje z EÚ by sa mali premietnuť do národného rozvojového plánu a do plánu čerpania štrukturálnych fondov. Viac sa očakáva, aby do vzdelania, výskumu a inovácii prispievali súkromné zdroje.

Ide o dobrý zámer, ktorý treba čím skôr uviesť do praxe. Doteraz oblasť rozvoja ľudských zdrojov, výskumu a inovácií nebola v patričnej pozornosti hospodárskej a sociálnej politiky. *Urobiť z filozofie odsúvania rezortov školstva, vedy, výskumu a kultúry z chvosta dôležitosti prioritnú oblasť však nebude také jednoduché.* Mnohé otázky sa zanedbali, došlo k devastácii ľudských zdrojov v nebývalom rozsahu, vzdelanie sa podcenilo hádam najviac zo všetkých nových štátov EÚ a výskum sa zredukoval na minimum. Domáca kultúra podľa ministra kultúry SR Rudolfa Chmela „je v havarijnom stave, ak nie na svojom historickom dne“. Zahraničné spoločnosti síce využívajú svoje zdroje vzdelávania, výskumu a inovácie, ale ťažko očakávať, že budú spontánne prispievať do celospoločenského snaženia renovácie rozvoja ľudských zdrojov, vedy, výskumu a inovácií.

Schôdzka lídrov rozširujúcej sa EÚ v marci 2004 v Bruseli bilancovala (ne)plnenie lisabonskej agendy. *V lisabonskej stratégii EÚ si dala za cieľ do konca tohto desaťročia (2010) stať sa najvýkonnejšou ekonomikou na svete.* Lisabonská stratégia okrem iného stanovila cieľ vytvoriť 20 miliónov nových pracovných miest (v minulom desaťročí to bolo 2 milióny 500-tisíc), dosiahnutie 70-percentnej zamestnanosti, ďalej zvýšenie zamestnanosti starších ľudí a žien, zvýšenie produktivity práce, investície do ľudského kapitálu a vzdelávania a budovanie ekonomiky založenej na vedomostiach a informačných technológiách.

Po štyroch rokoch sa ukázalo, že to podstatné z nej, čo sa určuje ako priorita v súťažení s USA, podľa ktorej sa EÚ chcela stať do roku 2010 najvýkonnejšou svetovou ekonomikou založenou na vedomostiach a schopnou predstihnúť USA, *sa stalo nereálnym*. Bývalý predseda Európskej komisie Prodi to kládol za vinu členským krajinám. Niektoré z nich k rozpracovaniu Lisabonskej stratégie ani nepristúpili. Bolo to napríklad aj Slovensko.

Ekonomickí ministri v SR odporučili (až koncom januára 2005) na schválenie vláde návrh Lisabonskej stratégie pre našu krajinu. S pripomienkami odporučili aj návrh inštitucionálneho zabezpečenia koordinácie Lisabonskej agendy v SR Je chvályhodné, že v SR sa na Lisabonskú stratégiu nezabudlo. Možno aj pod tlakom EÚ *prichádza na Slovensku na svet v čase, keď EK prikročila k jej zmene a k zmene politického kurzu smerom k iným prioritám*. Možno tým meškanie jej vypracovania v SR ospravedlňovať, ale to podstatu problému nerieši.

Európsky komisár pre priemysel Günter Verheugen v rozhovore pre nemecký Bild am Sontag (január 2005) oznámil, že EÚ sa vzdáva svojho cieľa - stať sa v roku 2010 najsilnejším ekonomickým priestorom vo svete. *EK predložila návrh zmien lisabonskej stratégie (2. 2. 2005).* V novej stratégii na zvýšenie výkonnosti EÚ, ktorá nahradí doterajšiu Lisabonskú stratégiu z roku 2000, odporučila členským štátom únie, aby sa vzdali termínu 2010 a neporovnávali sa už priamo s USA. *Navrhla sústrediť úsilie na tri hlavné oblasti: produktivitu, ekonomický rast a pracovné miesta*, kde EÚ zaostáva za USA a Japonskom.

Medzibilancia plnenia lisabonskej stratégie v roku 2004 na schôdzke v Bruseli nevyznela dobre. Bývalý predseda EK Romano Prodi konštatoval, že ak sa nič nezmení, EÚ nedosiahne svoj cieľ stanovený v roku 2000. USA svoj ekonomický potenciál ďalej zvyšujú, zakiaľ EÚ v ňom naďalej zaostáva. USA v roku 2003 vykázali v parite kúpnej sily (PPP) oproti EÚ o 39 % vyšší HDP na hlavu obyvateľa. EÚ od roku 1999 síce znížila náskok USA o 3 %, avšak k predbehnutiu štátom únie chýba ešte veľa. Kritické hlasy zazneli aj k novým členským štátom.

Proces dobiehania a predbiehania v EÚ skomplikujú nové krajiny únie. Tieto dosahovali v roku 2003 zhruba 34,5 % amerického priemeru. Po rozšírení sa tento rozdiel môže ešte prehĺbiť. Možno to ilustrovať na príklade rastu produktivity práce, ktorá v USA v rokoch 1999-2003 v ročnom priemere činila 2,3 %, kým v EÚ to bolo iba 0,7 %. Nedarí sa plniť ani ťažiskový cieľ v EÚ – dosiahnuť 70-percentnú mieru zamestnanosti v únii v roku 2010. V roku 2002 sa dosiahla iba 63,3 % a je otázne, či sa dosiahne jej 67-percentná plánovaná úroveň na rok 2005.

Na summite neoficiálne zazneli aj kritické hlasy o tom, že daňová ofenzíva v nových členských krajinách je neférová, lebo môže ohroziť príjmy štátneho rozpočtu v doterajších krajinách EÚ. Pritom z rozpočtov sa platí aj pomoc vstupujúcich krajín. Odzneli aj názory, že presun investorov na východ za nižšími daňami a mzdovými nákladmi môže priamo ohroziť zamestnanosť v doterajších krajinách a v najbližších rokoch môže prispieť k strate pracovných miest v starých krajinách EÚ.

Na druhej strane nové členské krajiny EÚ pripomínajú, že v starých členských krajinách zle sa odhadli obavy z masového pohybu pracovnej sily z nových krajín.

Nová lisabonská stratégia sa má začať uplatňovať od začiatku roka 2006. Zameriava sa na dve hlavné priority, zvýšenie hospodárskeho rastu a tvorbu pracovných miest. Do roku 2010 by sa mal zvýšiť HDP o 3 % a vytvoriť 6 miliónov pracovných miest. Okrem toho nový program kladie dôraz na zvyšovanie produktivity práce a investície do vedy, výskumu a vzdelávania. V porovnaní s doterajšou lisabonskou stratégiou *do úzadia ustupujú priority v sociálnej oblasti a životného prostredia*. Do popredia dáva potrebu partnerstva medzi inštitúciami EÚ a členskými štátmi. Pripomína, že na oboch stranách leží zodpovednosť za plnenie novej stratégie, pričom väčšia časť realizácie opatrení spočíva na národných vládach. Odporúča každej členskej krajine vytvoriť národného koordinátora, ktorý by bol zodpovedný za uplatňovanie novej stratégie.

Je reálna nádej, že ak sa novej lisabonskej stratégii na Slovensku bude venovať náležitá pozornosť a vytvoria sa pre jej realizáciu potrebné zdroje, *bude možné odstrániť existujúci deficit, ktorý v SR v oblasti vzdelania, vedy, výskumu a školstva vo väzbe na rast produktivity práce (z pridanej hodnoty) a tvorbu pracovných miest existuje*

Nie je tajomstvom, že tento deficit u nás existuje. *Na Slovensku sa doteraz zanedbal rozvoj vedomostnej ekonomiky, rast produktivity aj tvorba nových pracovných miest*. Preto aj keď s obligátnym posunom, ako je u nás zvykom, rozvoju vedomostnej ekonomike treba venovať prioritnú pozornosť. Vedomostná ekonomika spočíva totiž na poznatkoch a tie na rozvoji školstva, vedy, výskumu a kultúrnej a školskej politike štátu. Bez toho, aby sa cieľavedome budovala infraštruktúra a riešili sa problémy rozvoja ľudských zdrojov na báze dlhodobo postavených cieľov a ich plnenie zabezpečilo potrebnými zdrojmi, čo sa doteraz nestalo.

Súčasný stav

Napriek tomu, že dlhodobý program vzdelávania sa v praxi roky realizuje, výsledky nie sú také, ako sa očakávalo. Podľa Správy štátnej školskej inšpekcie (január 2005) pokles kvality nášho vzdelávacieho systému pokračuje. Začína na úrovni základných škôl a stredných odborných učilíšť. Slabé školy pribúdajú rýchlejšie ako dobré, úroveň kvality škôl je priemerná, prevláda priemerná úroveň osvojenia vedomostí a zručností. Často pokračuje na strednom stupni, o čom svedčí vysoká miera nezamestnanosti absolventov škôl. Úroveň mnohých vysokých škôl možno odhadnúť ako prevažne stagnujúci na priemernej úrovni, hoci sú aj výnimky.

Vypracovaním lisabonskej stratégie pre Slovensko tento sebazničujúci trend, ktorý pretrváva takmer šesť rokov, by sa mal zastaviť. Vznikol predovšetkým pre nedostatok vedomostí a schopností, ako lepšie manažovať veci verejné aj neverejné v nových podmienkach voľnej trhovej ekonomiky. Vo vyspelých krajinách prosperita je založená na kvalitnom vzdelávacom systéme, rozvoji vedy a výskumu. Na Slovensku sa na to pozabudlo a tiež na to, že trvalo udržateľný, stabilný rozvoj a rast pracovných miest v dostatočnom počte najmä pre absolventov škôl možno založiť predovšetkým na podporovaní domácich podnikateľov. Tiež na stabilite reforiem sociálneho systému. Treba sa poučiť od vyspelých krajín ako USA, Nemecko, či Francúzsko, ktoré tieto atribúty považujú za oblasť, kde sa nesmie hazardovať.

Ak sa v spomínaných oblastiach razantne nenaštartuje nová politika, naďalej sa budú produkovať absolventi s klesajúcou úrovňou vzdelania a ich uplatňovaním v praxi. Štát uprednostňovaním uponahľovaných nevýhodných predajov spolu s manažérskych kompetenciami zahraničným investorov sa bude zbavovať národného majetku a slovenská manažérska elita nebude mať doma uplatnenie. Schopnejšia časť inteligencie, odborníkov a manažérov pre nedostatok príležitostí uplatniť sa doma bude húfne odchádzať za lepším uplatnením do zahraničia (úrady práce evidujú viac ako 10-tisíc žiadateľov o prácu v zahraničí, denne pre prácu v EÚ navštívi úrady práce, na ktorých pôsobia poradcovia EURES, asi 600 ľudí). Počet ľudí bez práce bude narastať. Len v poľnohospodárstve sa počet ľudí, ktorí prídu o prácu, odhaduje na vyše 10-tisíc. Nariekanie nad nedostatkom zdrojov vo verejnom sektore bude silnieť a prepúšťanie ľudí z privatizovaných bánk a spoločností z dôvodov reštrukturalizácie a zvyšovanie efektívnosti bude pokračovať. Paralelne s ním bude dochádzať k stále väčšiemu ochudobňovaniu veľkej častí obyvateľstva.

Realita dneška je, že domáca úroveň vedomostí, schopností a potrebných manažérskych zručností a znalostí je na Slovensku v pomerne zlom stave. Stredná vrstva obyvateľstva, kam patria najmä vedeckí pracovníci, zdravotníci, učitelia, strední manažéri, úradníci a ďalší odborníci, ktorá do značnej miery v ekonomicky vyspelých krajinách predstavuje dôležitú hybnú silu v pokroku, je pauperizovaná. Podnikateľská a manažérska vrstva je v prevážnej miere „self made“- samorastlá.

V poslednom období v dôsledku nevyjasnenej koncepcie budovania podnikateľského prostredia a kultúrneho priestoru v podmienkach transformácie, *silnejú v podnikaní nežiaduce praktiky v rozpore nielen so zákonom, ale aj s etikou manažmentu.* Rozmáha sa neplnenie záväzkov vyplývajúcich zo zmlúv, neplnia sa dohodnuté platby za vykonané práce, špekuluje sa s monopolným postavením na trhu, zo slovníka mnohých manažérov sa vytratil pojem džentlmenskej dohody a jej plnenie. Udomácnil sa nebezpečný zlozvyk v podnikaní, že „podvádzať sa vyplatí“ (reklamné šoty v televízii, manipulácie s cenami (nielen benzínu), či „výpredajmi“ storočia sú len malým príkladom. Rozmohlo sa zatajovanie sa pred zákazníkom, nereagovanie na korešpondenciu, menenie telefónnych čísiel a adries a iné. Neplnenie súdnych rozhodnutí. Úrady atakujú občana stále vyššími daňami, a zdieraním rôznymi poplatkami, aby si zabezpečili zdroje, ktoré im prináležia s novými kompetenciami, decentralizáciou a právomocou samospráv. Ekonomiku ohrozuje narastajúca byrokracia a korupcia.

Zdravotníkom sa idú rušiť tabuľkové platy. Podhodnotenie mzdovej úrovne pre zdravotníkov ako aj nesúhlas mnohých s reformou v zdravotníctve vedie mnohých lekárov (aj sestier) k úvahám odísť pracovať do zahraničia. Túto situáciu vítajú mnohé krajiny. Veľká Británia, Slovinsko a ďalšie prejavili záujem o stovky lekárov zo Slovenska. Je na zamyslenie vyjadrenie ministra zdravotníctva R. Zajaca, že ak odídu, zváži, či nepovolať lekárov z Ukrajiny a Ruska. Mnohí lekári vyhlásili, že ak pôjdu za prácou do zahraničia, pravdepodobne tam aj ostanú.

Smutné vyhliadky nielen pre štart k vzdelanostnej ekonomike, ale aj pre občanov SR, ktorí zo svojich daní prípravu odborníkov financujú.

Mnohí lekári, ktorí všade predstavujú významnú zložku strednej vrstvy obyvateľstva, zdá sa, že nepociťujú blahodarnosť existujúcej reformy v zdravotníctve. Sú proti ovládnutiu nemocníc finančnými skupina za pomoci servilných pomocníkov z vlastných radov. Majú pochybnosti o tvrdeniach, že dôjde k zlepšeniu kvality zdravotnej starostlivosti. Sú zneistení prepúšťaním, poklesom reálnej mzdy, aroganciou a svojvôľou zdravotných poisťovní, vynucovaním šetrenia na pacientoch tam, kde už to nie je možné. Preto mnohí rezignujú a chcú odísť nielen z takto reformovaného zdravotníctva, ale aj z krajiny. Na škodu krajiny a jej obyvateľov.

Učitelia sú trvalo podhodnotení a mnohí z nich sú pod hranicou priemernej mzdy. Prestali sa podporovať záujmovo-umelecké školy, ktoré museli zdvihnúť mesačné poplatky dvojnásobne. Mnoho talentovaných detí muselo pre nedostatok peňazí skončiť prípravu na týchto školách. Likvidujú sa knižnice, knižný fond sa nedopĺňa na potrebnej úrovni. Podfinancovanie vysokého školstva zapríčinilo, že z 19 verejných vysokých škôl dokázalo v roku 2003 hospodáriť bez straty len 6.

Neustále reštrikcie a škrty peňazí na školstvo nútia študentov, aby menej študovali a viac si privyrábali na živobytie, knihy a všetko, čo so štúdiom na vysokých školách súvisí. Podľa odhadov to robí tri štvrtiny študentov. Mnohí vysokoškoláci a vysokoškoláčky, aby mohli študovať a platiť za byt, stravu, knihy a cestovné, musia upratovať, prepisovať texty, robiť ošetrovateľky starých ľudí, dávať pozor na deti, ak ich rodičia idú do kina, či na koncert, rýľovať záhrady, pomáhať pri stavbách, robiť hostesky a pracovať na polovičný úväzok. Pachtenie za zárobkom spôsobilo, že medzi vysokoškolákmi sa vžil termín „vysokoškolskí robotníci“. Študenti často musia obstarávať služby na pohreboch a vykonávať ďalšie práce a činností, ktoré síce im umožňujú prežiť a ostať v školských laviciach, ale odvádzajú ich od toho najdôležitejšieho - od štúdia. Oberajú ich totiž nielen o čas potrebný na štúdium, ale aj o ich mladosť, opravdivé prežívanie študentských rokov a všetko čo s tým súvisí. Na vysokých školách sa na to prihliada, čo sa odráža v znižovaní náročnosti na štúdium a skúšky.

Najnižšie platy učiteľov a nízkeho spoločenského uznania učiteľa na všetkých stupňoch škôl (školský rok 2003/2004) nesvedčia v období eurokoncepcie orientovanej na rozvoj vzdelania a vedomostí ako rozhodujúceho faktora rozvoja, že ide o správnu stratégiu v reformách. Slovensko je medzi prvými troma štátmi EÚ (z EÚ-25), kde učitelia sú pripravení pre nedostatočné podmienky zmeniť povolanie učiteľa (na prvom mieste je Island). Najmenej chcú meniť svoje povolanie učitelia v Rumunsku.

Liberálna vláda rozhodla, že štát za študentov už sociálne poistenie platiť nebude. Kto sa rozhodne pre celý okruh so-

Kresba: Milan Vavro

JULO RYBÁK

Zastavené chvíle

Cesta křivá lidi jen,
člověčenstvo svesti nemůže,
a zmatenost jedněch často celosti hoví.
Čas vše mění, i časy,
k vítězství on vede pravdu,
co sto věků bludných hodlalo,
zvrtne doba.
(Ján Kollár)

JANUÁR

(2. januára)

Výzvu Jána Pavla II v Posolstve na Svetový deň pokoja chápem ako naliehavý apel formovať Ružu Sveta Daniila Andrejeva: "Všetci počujte pokornú výzvu Petrovho nástupcu, ktorý volá: Ešte i dnes, na začiatku nového roka 2004, je pokoj možný! A ak je možný, potom je aj záväzný!" - "Je potrebné, aby sa Organizácia Spojených národov čoraz viac dvíhala z chladného štádia administratívnej inštitúcie a stávala sa morálnym centrom, v ktorom sa všetky národy sveta budú cítiť ako doma, rozvíjajúc tak spoločné vedomie toho, že sú, takpovediac, jedna rodina národov."

(Na pápežovu výzvu k pokoju sa v našej knižočke "Z prechádzok do gelnického okolia" priamo ohlášame tam, kde hovoríme, že proti terorizmu sa bojuje od materského mlieka.)

Ďakujem na diaľku kardinálovi Renatovi Martinimu, predsedovi Pápežskej rady pre spravodlivosť a pokoj, že dal za pravdu ľudskej ľútosti nad Saddámom, ktorú vyvolali vo mne americké televízne zábery: "Osobne som súcitil s týmto zlomeným mužom, s ktorým zaobchádzali ako so zvieraťom, prehliadajúc jeho zuby... Videl som v ňom človeka v tragickej situácii a pocítil nad ním ľútosť. A zaiste to tak vnímali aj iní." (Katolícke noviny 04, č. 1.)

Spomínam si, ako nedávno Šebej v Domine sarkastickým úsmevom ironizoval tých, v ktorých sa nebodaj prebudí ľútosť nad týmto...

Nie je náhodné, že Tolstoj (vo Vzkriesení) i Solovjov rovnako stavajú do protikladu skutočnej láske "sostojanije sumasšedšego egoizma".

(6. januára)

K téme o krutosti v masmédiách mi teraz Jozef Porubčan vo svojom Svedectve pravde I ponúkol vzácny motív, keď hovorí o "podivných psychických metamorfózach". "Tvrdé srdcia" židovského národa! - "Čudná morálka vojen a zabíjania, tvoriaca akýsi podtext cesty vyvoleného národa - čudná morálka bezhraničného mnohoženstva kráľov, mocných a bohatých - sa tu berie tak samozrejme, akoby to bolo celkom normálne, akoby to bolo v súlade so zákonom." A len postupne - v tom je tá metamorfóza! - toto tvrdé srdce "mäklo, že sa v ňom vyvíjala väčšia a väčšia kapacita pre prijatie Ježišovho posolstva, pre nové narodenie z Ducha".

Toto "postupne" sa žiada aj dnes, keď je tak naliehavé, aby sa stalo nepredstaviteľným - pre akýkoľvek "bohumilý" dôvod - zbaviť niekoho života. Ako by sme - dnes ešte stále! - oslavovali ženu, ktorá by priniesla do nášho tábora hlavu nepriateľa - či Husajna, či Busha! (Ako to v Starom zákone urobila - podľa apokryfnej knihy Júdit - smelá, hrdinská mladá židovská vdova, keď ľsťou porazila Nebúkadnesarovo vojsko.)

Teraz však o osude vyvoleného národa začína rozhodovať - metamorfóza! - milujúce srdce: "...Toto vyvolenie sa naraz dostáva do rúk čistého, tichého, milujúceho, nenápadného dievčaťa. To nie je žena, čo hrdinsky mečom zabila nepriateľského vojvodcu, a tak zachránila svoj národ. Toto dievča sa vyznačuje tým, že je ochotné oddane slúžiť, ticho a nenáročne - i vtedy, keď o tom nebude nik vedieť."

A metamorfóza? - "Toto je už na obzore typ nového človeka, veľkého nie obdivovanými, slávnymi činmi, ale svojou spaľujúcou, pokornou, neznámou láskou."

(7. januára)

Svet by chcel rozlúštiť Božie tajomstvo, a veď do tajomstva jedného-jediného človeka preniknúť nedokážeme. - Naozaj: aj tajomstvom našej duše sme veľmi podobní Bohu Otcu nebeskému.

(9. januára)

(K americkým vojakom obzerajúcim Husajnove zuby.) Slovami Jána Pavla: Že je na svete spravodlivosť, ktorá nepotrebuje, ba vylučuje lásku človeka k človeku. - Tá spravodlivosť, ktorá "popiera samu seba".

(10. januára)

Z krutosti sa stal výnosný biznis.

(Michael Nowak, Spoza Atlantiku. Domino fórum 04, č. 1.) Dojem z článku tohto vysoko učeného a v celom svete vysoko uznávaného Američana slovenského pôvodu je otrasný. - S touto Amerikou nemôže svet vyjsť po dobrom! To je skutočne veľmoc, ktorú opustil demiurg.

(13. januára)

Náhle poznanie: veď tá "jednoduchá" požiadavka, ktorú my tak ľahko opakujeme -vidieť brvno v svojom oku - vyžaduje v pravom slova zmysle nové vedomie!

Tie požiadavky evanjelia, ktoré v závere románu Vzkriesenie cituje Tolstoj, sú požiadavkami nového stupňa vedomia, a je zákonité, že Nechľudov ich mohol prijať za svoje iba po OBRÁTENÍ!

(14. januára)

Musím sa usmievať nad tým, že v čase, keď uvažujem nad Posolstvom pokoja Jána Pavla II -Hviezdoslavov protihráč (v skladbe Obrátenie Pavla...) spupne prehlási pokoj za slabosť!

Bo, tichošlape ty či spiatočníku,
vedz: život borba je a pokoj smrť;
z trenice iskrice, hlaď kryštála,
prúd, ruch, let - zápas síl
dal výslednicu,
ňouž trvá svet!
Však nač sa s tebou priečiť?

Na stôl mi pribudlo závažné dielo, s ktorým by som sa mal dlho po kúsku v zápisníku vyrovnávať: Soren Kierkegaard: Má literární činnost. - Závažnosť tohto diela naznačuje už M. Mikulová Thulstrupová v závere doslovu: "Proto má Kierkegaard stále co říci a chce být slyšen, nejen sociology, ale hlavně křesťany, kteří by měli věnovat pozornost nálehavému hlasu člověka milujícího Krista a myslícího, žijícího v jeho příkazech."

Mám pocit, že Kierkegaard sa veľmi organicky pripojil k tým, o ktorých som uvažoval v poslednom čase: Tolstoj, Ján Pavol II, Jozef Porubčan, Hviezdoslav...

(15. januára)

USA sa pozerajú na svet ako hospodár na vlastný dvor. Keď sa mu niečo znepáči, pošle sluhov: choďte to tam pozametať!

Láska je iná logika!

(18. januára)

Pod venovanie knižky "Julo R. číta a prekladá Michaila Michajloviča Prišvina" mi Strauss ponúkol nádherné slová: "Aká úbohosť chcieť sa vyrovnať ostatným, nechcieť ísť len a len svojou cestou, nechcieť si vybojovať miesto pre svoj odlišný postoj ku všetkému. A aká krása zachovať sa napriek všetkým a všetkému čistý vo vratkej a špinavej dobe."

(19. januára)

Múdri psychiatri budú skúmať, či bol Saddám duševne chorý, hoci jeho diagnózu dávno vyslovil Tolstoj: "Sostojanije polnogo sumasšestvija egoizma" (Vzkriesenie). - Touto chorobou trpí aj americký prezident, len v podmienkach americkej parlamentnej demokracie. Keby si boli vymenili miesta, boli by si vymenili aj úlohy.

Pozor! Nie Rozum proti Láske, ale Egoizmus proti Láske! Rozum natoľko, že všetky argumenty, ktoré nám ponúka, hovoria v prospech egoizmu.

Za Lásku hovorí "Antirozum" - Šialenstvo Kríža!

(22. januára)

Bože môj, ako my nemôžeme nič vedieť o Nebeskom kráľovstve, ak sme neľúbili Láskou, ktorá ho tvorí!

V Literárnom týždenníku (04, č. 1-2) mi výbore ulahodil článok Jána Čarnogurského "Nech žije Európa troch rýchlostí". Konečne sa ozval hlas, ktorý mi chýbal! Kto iný by dnes na Slovensku napísal: "Niektorí slovenskí publicisti a viacerí komentátori New York Times majú tendenciu ohŕňať nad Ruskom nos a udeľovať Rusku ponaučenia o demokracii." - "Generál de Gaulle ju (Európu) nazýval Európou od Atlantiku po Ural, pričom Európa od Atantiku po Ural znamená Európu od Atlantiku po Vladivostok. Kto nechce mať čo najväčšiu a najsilnejšiu Európu?"

Zvaľovanie všetkého morálneho zla našej dnešnej spoločnosti na neblahé 40-ročie si pýta otázku: O čo sú na tom - morálne - lepšie krajiny, ktoré takéto 40-ročie nezažili? (To mi napadlo pri čítaní Sočufkových Rímskych obzorov.)

(24. januára)

Chvíľka so Sočufkom. Cituje slová Jána Pavla II, v ktorých je vyslovená taká vysoká požiadavka na politika, že sa tomu - v tej požadovačnosti - ozaj len Daniil Andrejev môže vyrovnať. (Na otázku, ako je možné, že Cirkev nevie vyformovať skutočne pevných kresťanských politikov.) „Na toto nie je ľahké odpovedať, lebo byť kresťanom znamená žiť sväto, a byť kresťanským politikom, je potrebné byť viacej svätým. Myslím si, že ak chýba primerané úsilie evanjeliového rázu, veľmi ľahko zvíťazí trojaká žiadostivosť, ktorá je v každom z nás. Myslím, že sa netreba poddať a vzdať sa nových pokusov a nakoniec nie je dobre celú vec zovšeobecňovať. Som presvedčený, že jestvujú politici a odborári verní svojmu kresťanskému povolaniu.“

FEBRUÁR

(1. februára)

Nevdojak musím myslieť na vstup Slovenska do EÚ pri čítaní Hviezdoslavovej básne „Veď závidia ti, dcéra Tatier...“ z Letorostov I. - A na to, že DUCH je to, čo by sme mali ako dar doniesť Európe:

Veď čo ti - pravdu mala tucha -
prezávideli nanajviac,
je preds´len úber tvojho ducha,
to veno božských rúk a prác:
dar, prístroj kúzla na jazyku,
nímž s piesňou vážiš z mysle cit -
Čuj, peleš v protirečnom kriku!
Hej, radi by ťa ohlušiť!
A našim predstaviteľom v EÚ by bolo treba adresovať slová:
Lež neboj, deva, ich sa zlosti -
Kol junač, ktorá háji ťa;
tá planstva zavčasu ťa sprostí
a vilcom v hnáty naskytá.
Hrom zarachotí pomstou skorou,
v mlk prerve bezbožníkov hluk...
A poletí zas dolou-horou
jasotne duše tvojej zvuk!
+ + +
Len chceme, chceme, chceme,
dokola zas a zas...
Iba nie to, čo drieme,
a čo je božské v nás.

(3. februára)

Je obdivuhodné, ako výzva Jána Pavla II k Európe platí v tomto momente historického vývoja pre každého z nás OSOBNE: „Európa, ktorá stojíš na začiatku tretieho tisícročia: vráť sa sama k sebe. Buď sama sebou! Znovu objav svoj pôvod! Oživ svoje korene!“

Carrettovo víťazné „Konečne!“ hlboko súznie s touto myšlienkou Romana Guardiniho: „Ak sa hovorí o blízkosti konca, nemyslí sa tým koniec časov, ale to, že sa naša existencia dostáva do blízkosti absolútneho rozhodnutia a jeho dôsledkov: najvyšších možností a najväčšieho nebezpečenstva.“

Posudzovanie druhých je preukazným symptómom zákernej choroby egoizmu; o tom je aj táto myšlienka Anselma Grúna: „Ak človek posudzuje druhých, je to znamením, že sa ešte nestretol sám so sebou.“

(5. februára)

„Lebo nevedia, čo činia...“ - tak je odsúdený po veky vekov reagovať stupeň Lásky na nižšie stupne ľudského vedomia.

(7. februára)

Solovjovova výstraha znie teraz Európou a svetom: „Je ľahké vzdialiť sa od Krista, ak sa volí dobro, a nie sám Kristus.“

Krajšiu definíciu personalizmu, akou je parafráza známeho Prišvinovho výroku, si neviem predstaviť: „Pán Boh ľúbi všetkých rovnako, ale každého najviac.“

(13. februára)

Po stretnutí s niektorými ľuďmi ti zostane duša ako lúka, po ktorej sa prehnalo stádo dobytka. A po stretnutí s inými ti je duša ako lúka, ktorej každé steblo sa túžobne ťahá hore k slnku.

(14. februára)

Kierkegaard. Viac ako 150 rokov sú napísané slová - ktoré sedia ako ušité na túto dobu: „Co doba žádá , ach, kdo by to mohl vypočíst až do konce, nyní když se světskost sama zaněcuje a příčina toho spočívá ve světském otírání se světskosti o světskost, takže se vzňala! Co však doba v hlubším smyslu opravdu potřebuje, se dá úplně vyslovit jediným slovem - potřebuje věčnost. Neštěstí naší doby je, že se stala jenom „dobou“, časovostí, jež netrpělivě odmítá něco o věčnosti slyšet, a pak, ať už s dobrou vůlí nebo se vztekem, jakýmsi následováním chce sesadit věčnost jako úplně zbytečnou; to se jí však navěky nepodaří. Čím víc si člověk myslí, že to dokáže, nebo se zase zatvrdí tak, aby se bez věčnosti mohl obejít, tím více jí v základě potřebuje.“

Akože nezaplesať, keď Kierkegaard takto „vyhodil do vzduchu“ našou dobou tak velebenú vôľu väčšiny! - „Je jiný životní názor, jenž vyjadřuje, že všude tam, kde je množství, je nepravda, a abychom na okamžik postavili věc na nejvyšší špičku: i kdyby všichni jedinci každý zvlášť v tichosti měli pravdu a sešli se, takže by utvořili množství (pak by „množství“ dostalo rozhodující voličský, bouřlivý a hlasitý význam), hned by tu byla nepravda.“

Kierkegaard nepopiera, že „vzhledem k časným, pozemským a světským účelům může mít množství svou platnost, dokonce rozhodující platnost jako instance“ - ale je presvedčený, že „možství, nazíráno eticky-nábožensky, je nepravda, má-li platit jako instance pro to, co „pravda“ je“.

(18. februára)

Komu bude najviac ľúto, že opúšťa krásu tohto stvoreného sveta, ten bude najviac odmenený, keď pohliadne ZDROJU tejto krásy z tváre do tváre.

O budúcom osude sveta, zdá sa, rozhodne, či kresťania nájdu sami seba.

(22. februára)

Dnešné ozaj zázračné a závratné Lukášovo evanjelium (6, 27-38) mi na omši navodilo sled myšlienok, ktoré by v dôsledku viedli k obráteniu hore nohami nášho bežného uvažovania o terajšom svete.

Netreba tie súčasné a do krajnosti vypäté útoky na Cirkev a na vieru - ktoré prijímame s takým spravodlivým rozhorčením a svätým hnevom - vnímať ako DAR nebies, ktorý prinesie takú OBRODU a obnovu viery, akej by sme ináč neboli schopní?

A nemali by sme teda - v duchu Lukášovho evanjelia - namiesto hromženia zvoliť lásku k svojim nepriateľom, robenie dobra nenávidiacim, žehnanie preklínajúcich a modlitby za potupujúcich?

Pri tejto predstave vlastnoručného odzbrojenia, vyjdenia spoza obranných a vyzbrojených hradieb s holými rukami v ústrety protivníkom - sa všetko v nás bude do poslednej kvapky krvi BÚRIŤ - ale veď práve v tom je tá (podľa Porubčana) Kristova nová logika, že chce od nás, čomu sa všetko v nás prieči!

„Ak chcete, aby ľudia robili vám, tak robte aj vy im“ - a to aj vtedy a hlavne vtedy, keď oni voči vám postupujú opačne!

(29. februára)

Letmé nahliadnutie do internetových stránok ma ohúrilo poznaním, akú obrovskú SEBADISCIPLÍNU tento vynález vyžaduje. - A dostáva sa nám do rúk v čase, keď je ľuďom tejto doby nič nie tak vzdialené ako práve sebadisciplína. Z toho krásne vysvitá, akým smerom sa bude musieť uberať premenenie človeka.

Aj tu je odpoveď na budúci možný - nádejný - vývoj ľudstva: Internet prežijú len vysoko sebadisciplovaní.

A sebadisciplína - to je OSOBNOSŤ!

MAREC

(2. marca)

Carlo Carretto (v Listoch z púšte) dáva skvelú odpoveď na nechápavú otázku Američanov, prečo nás tak popudzuje ich sila: „Je neodškriepiteľné, a platí to nielen pre chudobné krajiny, že človek sa bojí sily. Bohatá, silná, panujúca Cirkev dnes naháňa strach. - Pohľad človeka, zhrozeného z možností techniky, s radosťou a úľavou spočinie na tom, čo je malé, bezbranné, slabé. Ľudia sa boja dokonca rečníka, ktorý priveľa kričí.“

Kto by bol po 89. roku povedal, že v českom preklade môže vyjsť „zborník článkov o ruskej inteligencii“ skoro spred storočia (1909) - slávne „Vechi“ - dokonca so zachovaním pôvodného názvu!... Nie prvý raz volám: Skvele, Česi!

A kto by bol tušil, že Berďajev pred sto rokmi mohol tak prenikavo postihnúť „nešťastie“, ktoré sa prihodilo

našej inteligencii na prelome tisícročí: „Ruské inteligenci se v důsledku její historické situace přihodilo toto neštěstí: láska k rovnostářské spravedlnosti, k obecnému dobru a k národnímu prospěchu ochromila lásku k pravdě a skoro úplne zničila zájem o pravdu.“ - Inteligencia sa „zištně chovala k samotné pravdě, požadovala od pravdy, aby se stala nástrojem společenského převratu, národního blahobytu a lidského štěstí. Šla cestou pokušení Velkého inkvizitora, který požadoval zříci se pravdy ve jménu lidského štěstí.“

A aj dnes - rovnako ako pred storočím - platí: „Ukázalo se, že falešná láska k člověku zabíjí lásku k Bohu, neboť láska k pravdě, stejně jako ke kráse a ke všem absolutním hodnotám, je vyjádřením lásky k Božství.“

(3. marca)

Dnešnej inteligencii, ktorá všetku vinu zvaľuje na kapitalistickú konzumnú spoločnosť, Berďajev adresuje slová: „Je nedůstojné svobodných bytostí ze všeho vždy vinit vnější síly a sebe ospravedlňovat. Vinu nese i samotná inteligence. Její vůle je důsledkem ateismu svědomí, ona sama si vybrala cestu uctívání člověka, a tím pokřivila svou duši, zahubila v sobě instinkt pravdy. Pouze vědomí viny naší rozumem postižitelné vůle nás může dovést k novému životu. Od vnějšího útlaku se osvobodíme pouze tehdy, když se osvobodíme od vnitřního otroctví, tedy přijmeme odpovědnost a přestaneme ze všeho vinit vnější síly. Tehdy se zrodí nová inteligence.“

(11. marca)

Množiace sa správy o blízkom globálnom ohrození sa nejakým spôsobom spájajú s Gibsonovým filmom „Umučenie Ježiša“.

Amerika - čo je prirodzené - postupuje seba-záchovne, a namýšľa si - čo je už nie prirodzené - že koná sveta-záchovne.

Ježišova logika obracia našu ľudskú (nie našu zvieraciu!) logiku hore nohami. (Myslel som na odsun Nemcov, aký je z hľadiska našej ľudskej logiky spravodlivý a správny, ale Ježiš žiada konať dobro tým, čo ti zle robia; robiť dobro tým, čo ti dobre robia, dokáže aj pohan.)

(12. marca)

Prežívame historický moment, keď začína byť všetko smrteľne vážne, nič nie „akoby“.

(13. marca)

Čím viac rozvíjaš svoje duševné potencie bez vzťahu k Dobru, tým viac sa rozkladáš.

Zúrivosť je bezpečný príznak, že tu nie je Pravda.

(19. marca)

Dvoje dajme: 1. Dajme všetky zbrane sveta dokopy a vrhnime ich ta, kde objavíme alebo aspoň tušíme dákeho teroristu. - 2. Dajme všetky hlavy dokopy, objavme ten zamútený prameň, z ktorého terorizmus sveta vyviera a všetky sily vrhnime na jeho vyčistenie.

(20. marca)

Na gelnickej besede padla otázka aj na moje rusofilstvo, na moju „druhú vlasť“...V odpovedi som sa dotkol aj toho, že mi často ľudia vravia: „Toho tvojho Ruska niet!“ - a ja sa bránim otázkou: „Koho niet? Puškina, Dostojevského, Solovjova...? - Vždy pritom myslím, pravdaže, na dielo, ktoré títo velikáni vykonali a po sebe zanechali.

A len dnes v noci mi - ako blesk z neba! - napadlo: Veď hlavný argument je v tom, že títo „nežijúci“ tvoria nesmrteľný, živý Sinklit ruských veľkých duchov (Daniil Andrejev), ktorí pôsobia na osudy tejto zeme oveľa viac, ako keď boli na nej fyzicky prítomní. - Nechápem že mi to na tej besede nenapadlo...

Slovanská vzájomnosť začína byť aktuálna práve teraz, keď sa z vôle osudu dostáva do popredia nie slovanská veľkosť, ale slovanská vysokosť!

Zapáčila sa mi (v Špidlíkovi) myšlienka, že západné kresťanstvo sa stotožňuje viac s apoštolom Petrom, a východné viac s apoštolom Jánom... Ak je to tak a ak Ján bol „Miláčkom Kristovým“, potom je odôvodnené aj moje konštatovanie o Rusku, že „Kristus si prisadne k týmto trpiacim...“ - aj Ťutčevov veršík (v mojom preklade):
Tvoje selá, tvoje viesky,
s kríža ťarchou, kraj od kraja,
poprechodil Kráľ Nebeský,
žehnajúc ti, Rus´sviataja!

Podtitul Hamantovej knihy Alexander Meň: „Kristův svědek pro dnešní Rusko“ by som rozhodne zmenil na: „...pre dnešný svet“!
(22. marca)

Preventívnej vojne treba dať pravé meno: preventívna vražda.

(24. marca)

Eva Fordinálová urobila husársky kúsok, keď v novom čísle Katolíckych novín (13) do článku „Nebuďme bezduchými zbabelcami“ vybrala z Verbumu cyklus myšlienok kardinála Franza Königa. - Vypíšem si aspoň poslednú, ktorá má takú razanciu ako Solženicynovo „Žiť ne vo lži!“: „Nenechávajte sa uštvať až na smrť vlastnou hrabivosťou a žiadostivosťou po peniazoch! Nedajte sa zvádzať reklamou, nepodpisujte stále nové dlžobné úpisy! Opustite okruh ľudí, ktorí myslia iba na to, čo je materiálne, nekupujte nič, čo nepotrebujete, vypnite televízor, keď tam reční Zlaté teľa! Nestrpte v svojich súkromných rozhovoroch večnú tému o peniazoch, riskujte žiť jednoduchšie, aj keď budete mať ťažkosti, aj keď vás budú odsudzovať príbuzní, aj keď dosiahnete menšie úspechy! Nebuďte zvieraťom stáda, zbabelcom a slabochom!“

(26. marca)

Nič lepšie ako demokraciu sme nevymysleli preto, lebo demokracia demagógom vyhovuje. - A ešte ako!

APRÍL

(3. apríla)

Páleš je slovenský Andrejev. (Ku knihe „Duchovná úloha Strednej Európy alebo Ako súvisia rozprávky s politikou“.)

Pozoruhodná je obálka Pálešovej knižky od maliara Igora Strinku. - Mám pocit, že Andrejev by pri nej zvolal: „Veď je to Zventa-Sventána!“

To, čo je podľa Páleša úlohou slovanskej kultúry, je aj mojou osobnou úlohou: „Premieňať hmotné ego na duchovné ja: nahradzovať potrebu hmotných statkov vnútornými cnosťami; premieňať „mať“ na „byť“.“

(Bola by to nádherná porovnávacia štúdia: Andrejev a Páleš o poslaní Slovanstva.)

Ako to hrá s mojím pocitovým tušením! - „Lebo dovtedy, kým (Slovania) budú chcieť pokračovať len v extenzívnom rozvoji hlbšie do hmoty a do šírky, kým sa budú chcieť pohybovať len v horizontálnej rovine a nebudú plniť to, čo majú, neustále im bude všetko brané a ich úsilia budú vždy zmarené, až kým sa ich duševné sily rozptýlené po vonku nezozbierajú a neobrátia dovnútra a sústredené do jedného lúča vytrysknú v jednom vzopätí vôle vertikálne nahor k Bohu.“

Že ide aj o moju osobnú úlohu, Páleš stvrdí aj explicitne: „Túto chvíľu bude musieť v budúcich storočiach prežiť a opakovane prežívať každý z nás: chvíľu, kedy vo vonkajšom svete už niet riešenia a kedy sa človeku chce byť len samému so sebou a plakať. V takej chvíli, kedy sa všetko v ňom odvráti od sveta a navráti do stredu jeho bytosti, keď vtedy zavrie oči, pocíti prítomnosť svojho vyššieho ja, ktoré akoby vyvstalo pred ním v jeho vnútri, očistenom slzami, v podobe nádhernej bytosti.“

(4. apríla)

Takým procesom, ktorým má prejsť „každý z nás“, prejde aj slovanský svet vcelku: „Tak Slovania sa majú pod znamením vodnára stať skutočným Kristovým národom, viac ako ktorýkoľvek iný národ v minulosti, pre ktorý nebude veta „Kto stratí svoju dušu pre mňa, nájde ju“ frázou, ani náboženskou teóriou, ale každodenným zomieraním, obetovaním seba na oltári a znovuzrodením v nebeskom kráľovstve, lebo stoja na úpätí vzostupného vývojového oblúka, kde majú vybudovať prvé rýdzo duchovné telo a presunúť doň ťažisko svojho vedomia.“

Ako som zajasal, keď som u Páleša objavil moju dávnu myšlienku, že hymnou Slovenska by nemalo byť „Nad Tatrou sa blýska...“, ale „Kto za pravdu horí...“! Ako to nádherne súznie s predstavou budúceho VEKU PRAVDY u Prišvina!

A ako je symbolické, že tento prvý „skutočný Kristov národ“ - Slovania - uzatvárajú svoju hymnu slovami: „Kto ctí pravdy božskej božské zákony: tomu moja pieseň slávou zazvoní.“

(5. apríla)

Oná MUTÁCIA, na ktorej by mali mať taký veľký podiel Slovania, vyzerá podľa Páleša takto: Úlohou slovanskej kultúry bude prevziať dušu vedomú od Germánov a premeniť dušu citlivú, ktorej je v slovanskom svete veľký potenciál, na duchovné ja. Teda premeniť hmotnú individualitu na duchovnú individualitu.“

(Presne to robila veľká škola ruského duchovného myslenia.)

Pozná Páleš Hviezdoslavovu skladbu Nový svet? - Keby áno, neverím, že by ju práve v tejto knižke nebol citoval. Napríklad toto:
- Ha, čo to bleslo? Anjel preletá
čo zlatý vták, a sadnul zemskú na os;
tá skyvotala sa jak pierko chvoje...
Vzal knihu života,
roztvoril: - šľahnul svit i vrelá teplota,
jak obeť; a v dyme nikdá nevídanom
hlas zaznel: na zemi mier, pokoj
- Slavianom!
Os skolembala sa, každý
sa sklonil tieň...
- Príď, Bože, kráľovstvo príď tvoje! -
A razí svitom vôkol, vonia deň!

Kde si, môj Slaviane?
- Neboj, na pevnej poľane!
Otcovských vrchov stojím tu na štíte,
a volám v diaľ: už príďte, príďte!

Ha, už sa rozvíja
nebeská svetla ľalia;
padajú lupne noci stranou...
Ha! Anjel vykročil z nej
s fakľou rozháranou
a mne ju podáva (ináč jak Prometejovi),
a ja ju prijal; ona plá mi jak slncový
blesk v temnú zmes, z nejž iná,
nová zem sa pojí...
Kde si?
Tu dolu sme bez počtu, ale svoji!

(7. apríla)

Staviame nový múr medzi NATO (= Západ) a Východom - tentoraz predurčený k tomu, aby sme ho prebúrali zo západnej strany a otvorili si cestu na Východ.

(14. apríla)

Nemohol som nemyslieť na súčasný Irak, keď som čítal Prišvinove slová z r. 1915: „Možno by nám bolo lepšie, keby prišli k nám nejaké národy a rozbili tento štát, ale nešťastie je v tom, že keď prídu a búrajú zovňajšok, útočia aj na našu dušu, na osobnosť... To je dôvod, prečo som nepriateľom Nemcov...“

(21. apríla)

Nové číslo Verbumu (3-4). V úvodom článku Rudolfa Masláka „Po sviatku“ čítam vari najotrasnejšie konštatovanie posledných čias (na okraj druhej návštevy Jána Pavla II u nás r. 1995): „Slovenská republika po svojom zrode prežívala „detské choroby“. Pápež prišiel v čase, keď sa masírovali mozgy svetovej verejnosti, aj pričinením niektorých občanov Slovenska, posielaním demaršov, akože „v záujme demokracie“. Vtedy, dokonca predstaviteľka „najdemokratickejšej mocnosti“ pod slnkom označila našu vlasť za „čiernu dieru“ strednej Európy. Málokto si vari v uvedenej situácii uvedomoval možné nebezpečenstvo vyplývajúce z takéhoto výroku pre Slovensko a jeho občanov, ako možný signál vojenskej intervencie, či inej násilnej konfrontácie v strednej Európe. Podobne sa predsa v záujme „ochrany demokracie“ umelo vyrábajú vojnové konflikty mocnými tohto sveta.“

A ešte z toho istého článku - už na okraj tretej návštevy Jána Pavla II: „Jeho slová môžu znamenať, že Slovensko bude Bohom milované, ak sa nezriekne evanjelia, jeho autentických hodnôt a cyrilometodských koreňov, a to aj vtedy, keď nám Európska únia, ani

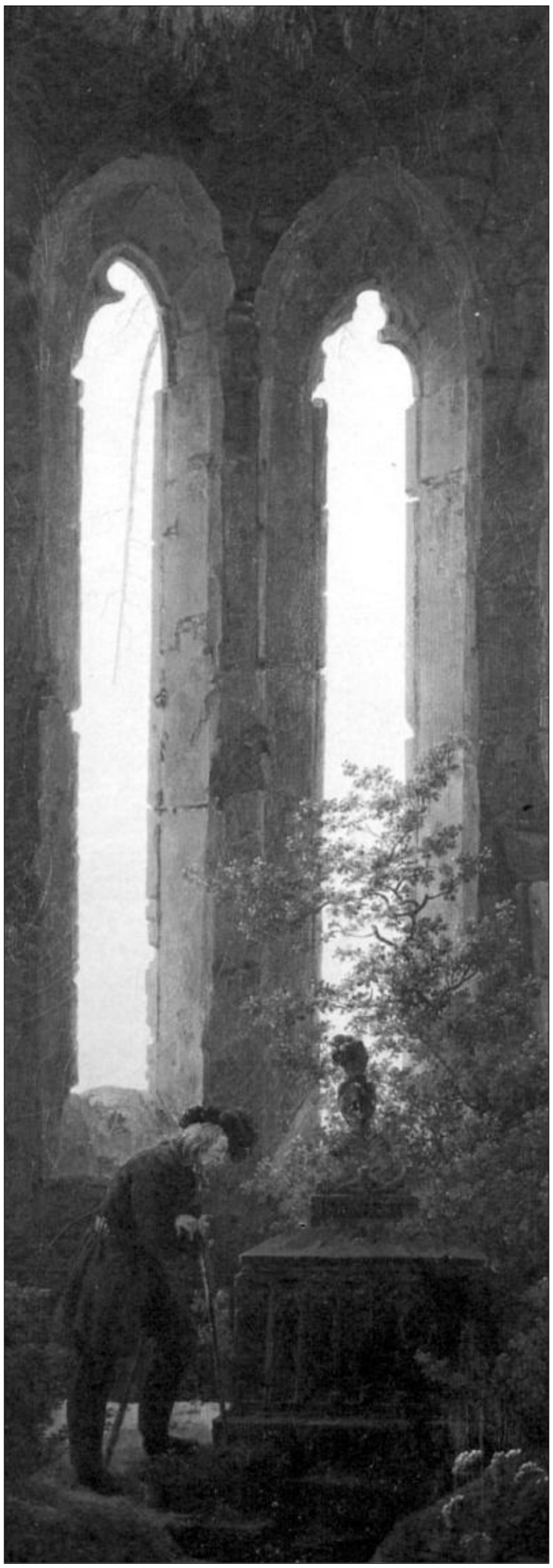

Ilustrácia: Caspar David Friedrich

(Dokončenie z 5. strany)

Na štipendium po spoplatnení štúdia bude odkázaných takmer polovica vysokoškolských študentov (dnes poberá štipendium iba 11 % študujúcich).

V čase štartovania na rozvoj vedomostnej ekonomiky, paradoxne jedným z najdôležitejších cieľov rezortu školstva je odbúranie prijímacích skúšok na vysokých a stredných školách. V tejto súvislosti sa zaviedla nová maturita a monitorovanie vedomostí deviatakov. Vzhľadom na to, že populačná krivka stále klesá a počet deviatakov, ktorí každoročne absolvujú základné školy, je nižší, stredné školy sú nútené znižovať nároky na hlásiacich sa študentov a veľkú časť z nich prijmú bez skúšok. Vedie ich k tomu skutočnosť, že každý študent prináša so sebou približné 30-tisíc korún ročne, ktoré prideľuje MŠ SR. Preto od prijímacích skúšok upúšťajú už nielen odborné školy a učilištia, ale aj výberové gymnáziá.

To všetko v čase zavádzania vedomostnej ekonomiky vedie k znižovaniu nárokov. Žiaci si štúdium zľahčujú, lebo vedia, že výsledky už nebudú také dôležité pre stredné školy. Na vysokých školách sa kvalita stredoškolákov prejaví následne. Už teraz mnohí vyučujúci na vysokých školách priznávajú, že dochádza k znižovaniu nárokov pri skúškach. Možno liberáli presadia v mene rýchlostnej liberalizácie aj to, aby sa na vysoké školy prijímalo tiež bez prijímacích skúšok. Orientácia na vedomostnú ekonomiku skôr než začne, môže takouto politikou pomerne rýchlo aj skončiť. Spoplatnenie vysokoškolského a doktorandského štúdia k tomu tiež prispeje.

Štát dosiaľ nevenoval dostatočnú pozornosť zvyšovaniu kvality vedomostí v školstve a dlhodobo programovo *zanedbával investície do vzdelania a rozvoja školstva.* Svedčí o tom nielen pomerne nízka úroveň prostriedkov vyčlenených na vzdelanie z HDP, ale aj kvalita absolventov škôl. Je zarážajúce, že medzi ľuďmi bez práce sú predovšetkým absolventi škôl, ktorí ešte nedosiahli vek 25 rokov. V decembri 2004 z nich bolo bez práce 29,8 % (v roku 2003 to bolo 33,8 %). O čosi lepšia je situácia vo vekovej skupine nad 25 rokov (15 %). Vysoká miera nezamestnanosti absolventov škôl je do značnej miery spôsobená zlou pripravenosťou absolventov na prax. Ako pomôžu takto pripravovaní absolventi rozvoju vedomostnej (znalostnej) ekonomike, možno iba špekulovať. Svoje urobila aj dlhodobo druhá najvyššia miera nezamestnanosti v SR (17 % v decembri 2004) v rámci EÚ-25. To napokon tiež súvisí s odbornou kvalitou pripravovaných ľudí na školách a následne ich manažérskymi schopnosťami manažovať ekonomické a sociálne procesy v krajine a vytvárať viac nových pracovných miest.

Na Slovensku donedávna bola najnižšia úroveň prostriedkov vyčlenených (2002) na vzdelanie: 3,95 % z HDP (Poľsko 5,3 %, Maďarsko 5,2 %, Česko 4,7 %, krajiny OECD na vzdelanie dávajú 5,8 %).EK upozorňuje (apríl 2004), že výdavky na vzdelanie klesli v roku 2001 medzi najnižšie spomedzi nových členských krajín. V roku 2002 dosiahli výdavky na vedu a výskum len 0, 59 % HDP, čo je menej ako vo väčšine pristupujúcich štátov. Inovácie sú relatívne nízke a nedostatok informácií aj pre veľké zaostávanie pripojenia internetu. Úroveň vzdelávania slovenských študentov na stredných školách na Slovensku je podľa výskumu OECD Pisa (december 2004) priemerná až podpriemerná. Univerzity Slovenska sa podľa ďalšieho prieskumu mali ťažkosti sa umiestniť v rebríčku úrovne vzdelávania do 500-stovky v hodnotených univerzitách. Podľa správy EK na Slovensku na 100 obyvateľov pripadá len 0,4 linky širokopásmového pripojenia internetu, čo je spomedzi 25 krajín EÚ na predposlednom mieste (pred Gréckom). Priemer EÚ je 6,5 pripojení.

Po decentralizácii školskej agendy

Lisabonská stratégia a jej úskalia

na samosprávy, tieto v dôsledku nedostatku peňazí uvalili na školy daň z nehnuteľnosti. U niektorých škôl ide o statisíce, ktoré vo finančne podvyživenom školstve budú chýbať práve tam, kde sú najviac potrebné - na prevádzku škôl. O skvalitnení učebného procesu asi nebude možné uvažovať.

Nielen štát, ale aj domácnosti naďalej vynakladajú málo prostriedkov na vzdelanie. V konečnej spotrebe domácnosti za 1. až 3. štvrťrok 2004 v štruktúre konečnej spotreby domácnosti, výdavky na vzdelanie predstavovali v stálych cenách najmenší podiel (0,9 % z celkovej spotreby). Najvyšší podiel na spotrebe predstavovali výdaje na potraviny a nealkoholické nápoje (25,3% z celkovej spotreby) a na bývanie, vodu, plyn a iné palivá (23,4%). Nízke príjmy väčšiny obyvateľov a daňové a poplatkové zaťaženie urobili svoje. Väčšina ľudí nemá dostatok prostriedkov na slušnejšie živobytie, siaha na úspory, a nedostáva sa im na to najdôležitejšie – na investície do vzdelania. V januári 2005 opäť vzrástli ceny vzdelávania až o 6,9 %. V tejto situácii požadovať spoplatnenie vysokoškolského štúdia nie je rozumné.

Položme si otázku

Zastaví rozhodnutie o spracovaní lisabonskej stratégie pre Slovensko tento sebazničujúci trend, ktorý pretrváva viac ako šesť rokov *predovšetkým pre nedostatok vedomostí a schopností,* ako lepšie manažovať vecí verejné aj neverejné v nových podmienkach voľnej trhovej ekonomiky?

Mohol by sa zastaviť za predpokladu, že sa bude realizovať nielen slovne, ale aj v skutočnosti stratégia vedomostnej ekonomiky. Malo by to však byť v prepojenosti na vyrovnanie poskytovania stimulov a výhod pre zahraničných a domácich podnikateľov. Bez tejto nadväznosti nemala by veľký zmysel. *Rozsah a charakter investičného rozvoja a podnikateľských aktivít má bezprostredný vzťah k rozvoju ľudských zdrojov.*

Problém je v tom, že reformný proces v SR na báze neoliberálnych prístupov často nepraje zámerom a prioritám lisabonskej stratégie, ktorej filozofia je značne vzdialená od tej, ktorá sa praktizuje na Slovensku. EÚ v Lisabonskej stratégii už v roku 2000 vytýčila ciele a priority do konca tohto desaťročia (2010) s ťažiskom na oblasť rozvoja vzdelania, vedy a výskumu. Lisabonská stratégia pre Slovensko uzrela svetlo sveta po piatich rokoch (2005). V čase, keď sa zmenili priority Lisabonskej stratégie. Pritom aj keď slovne postihuje jadro, ktoré v korigovanej podobe zo strany EK rámcuje túto stratégiu, ak sa nezmenia prístupy k školstvu, výskumu a k postaveniu celého kultúrneho prostredia v krajine, nebude u nás možné riešiť na žiaducej úrovni doterajšie deformácie v rozvoji ľudských zdrojov. Nebude možné ani dostatočne zohľadniť rozvoj európskeho rozmeru vo vzdelávaní, ktorý predpokladá Európska ústava (oddiel 5. Článok III-282 a 283).

Nová lisabonská stratégia EÚ by nemala byť v rozpore s doterajšou orientáciou EÚ na sociálne orientovanú voľnú trhovú ekonomiku, aj keď sociálna ochrana a životné prostredie sa už za prioritu nepovažujú. To hlavne na sociálnu orientáciu Európy je obsiahnuté v Európskej ústave.

V turbolenciách, ktoré postihujú súčasnú EÚ, sa ukazuje, že *proces reforiem v SR by mal byť posilnený vypracovaním objektívnej dlhodobejšej stratégie sociálnoekonomického rozvoja. Treba, aby sa reformy stali vecou celej odbornej verejnosti a tiež širšieho konsenzu občanov.* V koncepciách reforiem založených na rýchlostnej liberalizácii, ktorú vytrvalo presadzuje malá skupinka vplyvných politikov, často nenastávajú dostatočne funkčné zmeny, ktoré v rámci reforiem by mali nastať. Podľa vyjadrenia predsedníčky SF Z. Martinákovej „Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny postupujú systémom pokus-omyl-oprava“ a celý systém nie je správne nastavený (NO 3. 2. 2005).

Hlavný ekonóm Svetovej banky na Slovensku Anton Marcinčin o reformách na Slovensku uviedol, že „Hospodárska reforma je výsledkom práce desiatich, možno dvadsiatich ľudí, ktorí dokázali presvedčiť ostatných v stranách, na ministerstvách alebo iných inštitúciách“ (NO 27. 12. 2004). Prezident Českej republiky a známy liberálny ekonóm Václav Klaus v interview povedal, *že vaše reformy by v zrelej demokracii neprešli.* Uviedol, že to, že reformy na Slovensku „boli prijaté tak rýchlo a tak hladko, ukazuje, že politická situácia na Slovensku je ešte veľmi povrchná. Neviem si predstaviť, že by sa také dramatické reformy mohli uskutočniť v Nemecku. Francúzsku, Taliansku alebo v Českej republike tak rýchlo a bez veľkých diskusií v spoločnosti... bol to skok dopredu bez podpory spoločnosti“ (SME 12. 2. 2004). Treba priznať, že málokde vo svete stačí menšinovej vláde na schválenie dramatických reforiem získanie podpory „nezávislých“ poslancov. Aj to, že sa potom pozývajú poslanci na husacie hody, či pohár šampanského.

Ide o hlavný problém reforiem na Slovensku. Reforma sa robí bez širšej účasti a diskusie odbornej aj laickej verejnosti, je uponáhľaná, jednotlivé reformy nie sú dostatočne navzájom prepojené, nemá jasné, aké dosahy bude mať na životnú úroveň obyvateľstva. Málokto sa stará o to, či reformy budú mať čo najmenej problémovú priechodnosť v každodennom živote v hospodárstve a v sociálnej sfére.

Aj preto sa musia novelizovať zákony, často ešte pred ich štartom v praxi, aby sa odstránili najhrubšie nedostatky a nedomyslenosti. Nedostatočná kvalita zákonov a slabá funkčnosť nastavenia reforiem spôsobuje, že sa nie veľmi pokročilo v zlepšovaní podnikateľského prostredia. Podľa Indexu podnikateľského prostredia z konca roka 2004, zlepšila sa síce dostupnosť finančných zdrojov (čo má tiež svoje pozadie), ale dlhodobo pretrváva slabá vymožiteľnosť práva, klesá zrozumiteľnosť, použiteľnosť a stálosť právnych predpisov. Pokračuje korupcia a byrokracia na úradoch, rastie hospodárska kriminalita a organizovaný zločin.

Je správne, ak v reformách ide o to, ako potlačiť nivelizačné trendy z minulosti, zvýrazniť zasluhovosť, podporiť profesionalitu, zlepšovať pracovné a podnikateľské prostredie, objektivizovať procesy v manažmente, oslabiť byrokraciu v štátnych a verejných inštitúciách, zastaviť rastúcu korupciu a klientelizmus a podobne. To však nestačí. Akútnou sa javí *potreba predvídať zmeny dosahu reforiem na sociálnu situáciu obyvateľstva ako aj podnikateľských praktík, ktoré prichádzajú s reformami, investíciami, privatizačnými predajmi a reštrukturalizačnou politikou týchto spoločností v transformujúcich sa krajinách ako celku.*

Je zrejmé, že *dominoefekt* v súvislosti s riešením efektívnosti podnikania v transformujúcich sa krajín núti k snahe o stále vyššiu ziskovosť. Prejavuje sa orientáciou na nadnárodný región ako celok. Teda presuny do ďalších oblastí, ktoré ponúkajú podstatne výhodnejšie podmienky pre dosahovanie vyšších ziskov.

Renomovaná výskumná skupina V. Británie Economist Intelligence Unit avizuje, že v nasledujúcich päť rokov dôjde k výraznejšiemu poklesu investícií do nových členských krajín a k posunu investícií v regióne. Môže ísť napríklad automobilový priemysel na Ukrajinu. V tejto súvislosti do popredia sa dostáva otázka, ako ochrániť občana a spotrebiteľa. A to nielen od možných dosahov presunov firiem smerom na východ, ale aj od nekalých praktík firiem, ktoré si v západnom vyspelom prostredí nedovoľujú. Tiež od monopolných politík reťazcov a spoločností pri ich reštrukturalizačných opatreniach, ktoré obyčajne vyúsťujú do znižovania zamestnanosti a plošného neúmerného zvyšovania cien svojich produktov.

Pre zníženie rizika z presunov podnikania zahraničných investorov do iných regiónov v zahraničí za možnosťami lepších ziskov treba zmeniť niektoré postuláty a súčasný postoj štátu k domácim aj zahraničným podnikateľom. Dozrel čas vyrovnať poskytovania povinnosti a prideľovanie výhod rovnako zahraničným aj domácim podnikateľom. Ďalším opatrením, ktoré riziko môže zmenšiť, je realizovať nielen slovne, ale aj prakticky orientáciu na vedomostnú ekonomiku so všetkým, čo s touto stratégiou súvisí. Udržateľný stabilný rozvoj treba založiť predovšetkým na domácich podnikateľských aktivitách a ich cezhraničnej expanzii vo forme nadnárodných spoločností.

Tomu by sa mal podriadiť aj stimulačný systém a daňová a poplatková politika, ktorá doteraz je skôr antistimulačná než motivujúca tak pre občana ako aj pre podnikateľov.

Štát na ochranu občana, spotrebiteľa a domáceho podnikateľa doteraz robí len málo. Naopak, daňami ich naďalej ochudobňuje, pričom zahraničným investorom poskytuje bonusy a výhody. Zahraniční investori získavajú od štátu, ale aj od miest, mnohé úľavy, stimuly a niekoľkoročné daňové prázdniny. Bežní ľudia a tiež malí a strední podnikatelia, farmári a vlastníci lesov, aj majitelia kaviarní sa sťažujú na likvidačnú výšku nových miestnych daní. Zároveň vďaka výhodám poskytovaným zahraničným investorom sa na západe ujalo pomenovanie pre Slovensko „ekonomický zázrak a stredoeurópsky tiger“. Treba dúfať, že pri existujúcej národohospodárskej politike neskončí prudkým pádom tak ako niektoré „ázijské tigre“.

Zmena orientácie na vedomostnú ekonomiku by mala byť prioritnou pred uprednostňovaním zahraničných investorov. Je zrejmé, že aj podľa EK ťažisko pozornosti na realizácii zámerov obsiahnutých v lisabonskej agende pre Slovensko treba zamerať hlavne na oblasť rozvoja ľudských zdrojov, rozvoj vedy, výskumu a prípravu efektívnych manažérov. Podstatu problémov treba hľadať a riešiť v prvom rade v príprave a uplatňovaní vedomostí a schopností ľudí v každej oblasti ich činnosti. Treba dodať, že väčšinu z problémov v oblasti transformačného procesu a s ním spojený rozvoj ľudských zdrojov spôsobujú neefektívne politické nominácie najmä vo verejnom sektore.

Treba systémovo riešiť prílev zdrojov na plnenie cieľov stanovených v scenári vedomostnej ekonomiky. Tak zo štátnych ako aj súkromných prameňov.

Je potrebné, aby súkromný sektor prispieval na prípravu vysokoškolských odborníkov, ktorý profituje z toho, že nemusel doteraz prispievať na prípravu odborníkov, ktorých po skončení vysokej školy zamestnáva. Mechanizmus by mohol byť napríklad odvod do fondu rozvoja školstva, vedy a výskumu. Vymeriavacím základom odvodu by mohol byť napríklad obrat spoločnosti, alebo zisk pred zdanením.

Ostatní občania prispievajú na školstvo v rámci daní, z ktorých sa čerpajú aj zdroje na školstvo ako celok. Pritom drvivá väčšina z nich to robí na základe solidarity, nakoľko priamo neprofituje z toho, koľko absolventov z vysokej školy nastupuje do zamestnania, kde sa uplatňujú a akým prínosom pre firmu prispievajú k tvorbe pridanej hodnoty. Ďalej je žiaduce, aby ľudia s vysokoškolským vzdelaním, ktorí emigrujú a nepočítajú s návratom späť, zložili pri odchode alikvotnú čiastku, ktorá sa vynakladá na vysokoškolské vzdelanie u nás.

Okrem riešenia nedostatku zdrojov pre vedomostnú ekonomiku treba naliehavo *(ne)etické správanie a (ne)správnu hodnotovú orientáciu v rozvoji ľudských zdrojov.*

Vedomostná ekonomika nemôže byť iba o poznatkoch, zručnostiach a marketingu, ako produkovať stále vyšší zisk, ale aj o tom, ako sa riadiť etickým kódexom nielen v podnikaní, ale v každej oblasti činnosti. Rozmohlo sa praktizovanie akéhosi nežiaduceho variantu koristníckeho kapitalizmu, ktorý sa vzďaľuje od jeho podoby vo vyspelých krajinách a tiež od predstáv väčšiny ľudí, ktorí sa o transformáciu pričiňujú. Treba riešiť *problém nežiadúcich praktík, ktoré sú v rozpore nielen so zákonom, ale aj s etikou manažmentu.* Je nutné zastaviť nebezpečný zlozvyk v podnikaní, že „podvádzať sa vyplatí“ a iné.

Prejav nedostatku etiky v podnikaní a s tým spojený rozvoj ľudských zdrojov na Slovensku je varujúci. Má negatívny dosah nielen na imidž firmy, s následnou nedôverou voči manažérskemu tímu a firme zo strany zákazníkov a spotrebiteľov, ale aj na životnú úroveň značnej časti obyvateľstva (tunelovanie v nebankových spoločnostiach pripravilo mnoho tisíc ľudí o celoživotné úspory. Krach firiem Horizont, B.M.G. Invest, Drukos, AGW, SAS a Sporoinvest znamenal pre desaťtisíce klientov stratu vkladov v celkovej sume zhruba 25 miliárd Sk).

Na Slovensko s veľkým oneskorením došlo, *že moderne orientovaný západný svet už najmenej desať rokov zakladá svoju prosperitu na vedomostnej ekonomike.* Teda na rozvoji ľudských zdrojov, vedeckých poznatkov, vede a výskume a všetkom, čo s týmto hodnototvorným kapitálom ľahko prístupným aj na Slovensku existuje. Donedávna sa kdekto aj hrdil vysokokvalifikovaným ľudským potencionálnom Slovenska. Problém je v tom, že sa rokmi devastoval a že bude treba viac rokov, kým sa dostane na úroveň, ktorá tu pred niekoľkými rokmi ešte reálne jestvovala. Príprava dobrého odborníka trvá často viac ako desať rokov. K tomu treba mať premyslený systém vedenia týchto ľudí a mať vybudovanú infraštruktúru s potrebným vybavením a zdrojmi.

To všetko sa v rámci reštrikčných opatrení odbúralo. Tie krajiny, ktoré si nenechali spustošiť oblasť vzdelávania, vedy a výskumu a mohli naskočiť včas na vlnu prinášajúcu prosperitu krajine, reálne napredujú a teda môžu aj stavať na vedomostnej ekonomike. Na Slovensku už dávno objavené začíname objavovať až teraz. Z oneskorením začíname hovoriť, že chceme zavádzať vedomostnú ekonomiku a ako priority postaviť vzdelanie rozvoj ľudských zdrojov, vedu a výskum a reálne ich zdrojmi naplniť. Módnejšie vyznieva, ak sa to previaže mašľou Lisabonská stratégia pre Slovensko. To na zvýšenie konkurencieschopnosti ekonomiky však stačiť nebude.

Bolo by na osoh vecí ak by sa pri tom viac vychádzalo z reality života, ktorá nie je uspokojivá a neodvádzala sa pozornosť na prognózy ako to bude v období rokov 2006-2008. Doteraz takmer ani jedná z prognóz neprežila štvrťročné obdobie svojho trvania. S veľkou pravdepodobnosťou to bude pretrvávať ďalej. Ak tieto prognózy majú poslúžiť v predvolebnom období, tak je to neférové voči občanovi. Napríklad prognózovať zmenu z doterajšieho šesťročného poklesu reálnych miezd a príjmov domácnosti a dôchodkov (v období 1998-2004) do sľubovaného ich

Pozdvihnúť myšlienku národného povedomia

Vyhodnotenie 7. ročníka literárnej súťaže o Cenu Slovenského učeného tovarišstva

Literárny klub Bernolák pri DK ROH v Trnave bol slávnostne otvorený 20. apríla 1989 a jeho čestným predsedom sa stal básnik Vojtech Mihálik. Klub už v roku 1988 začal pracovať v troch sekciách, odborno-výskumnej, kultúrno-výchovnej a metodickej. Už za krátku dobu sa ozvali študentky Strednej zdravotníckej školy v Nových Zámkoch a prejavili záujem o spoluprácu. Čestným členom sa stal Vladimír Čapeľa z Austrálie. Klub za krátky čas vykazoval pozoruhodnú činnosť. Oficiálnymi členmi s preukazom boli aj mnohé významné osobnosti.

Historickou sa stala už legendárna beseda s básnikom Svetloslavom Veiglom, ktorá sa konala 9. novembra 1989. Okrem odvážlivcov sa na nej zúčastnili aj príslušníci ŠtB. Veď to bolo po prvýkrát, ako básnik a kňaz Svetloslav Veigel zdôrazňuje, ako osobu duchovného stavu pozvali na besedu. Jeho spolubesedníkom bol básnik Teodor Križka, ktorý priamo vyzval zaplnenú sálu na podporu väzobne stíhanej „bratislavskej päťky“, osobitne Jána Čarnogurského. Účastníci si priamo z úst básnika vypočuli otrasné skutočnosti o barbarskej noci z 13. na 14. apríla 1950, kedy boli zlikvidované všetky rehole v bývalom Česko-Slovensku.

Literárny klub Bernolák vyhlásil aj literárnu súťaž o Cenu slovenského učeného tovarišstva, ktorej uzávierka bola 15. septembra 1990. Zvlášť vítané boli práce zamerané na povzdvihnutie myšlienky národného povedomia. Súťažné práce posudzovala porota zložená z básnikov: Teodor Križka (predseda), Michal Chuda a Ondrej Nagaj.

Vývoj po roku 1989 paradoxne činnosti klubu neprial. Postupne jeho činnosť zanikla, hoci vtedy už mal stodvadsať členov.

Súťaž o spomínanú cenu bola obnovená a tohto roku, začiatkom februára, bolo vyhodnotenie jej 7.ročníka. Organizátormi celoslovenskej súťaže o Cenu Slovenského učeného tovarišstva boli: Literárny klub Bernolák, Spolok sv. Vojtecha, Miestny odbor Matice slovenskej v Trnave, Mesto Trnava, Knižnica Juraja Fándlyho, Kultúra, dvojtýždenník závislý od etiky, Bernolákova spoločnosť a Spoločnosť priateľov umeleckého slova v Trnave.

Účastníkov súťaže na pôde trnavskej Radnice privítal primátor mesta Trnava Štefan Bošnák. Poďakoval organizátorom a hlavne autorom, ktorí sa nielen súťaže zúčastnili, ale aj osobne zavítali do najstaršieho kráľovského mesta na Slovensku. Taktiež poďakoval všetkým, ktorí si svoje pocity nenechali pre seba, ale položili ich aj na papier. Na vyhodnotení sa zúčastnil aj známy slovenský medailér William Schiffer, ktorý pripravuje pamätnú medailu.

Poctu Antonovi Bernolákovi pri jeho pomníku vzdali nielen účastníci podujatia, ale aj spevácky zbor Cantica Nova. Život prvého kodifikátora slovenčiny priblížil za Bernolákovu spoločnosť v Nitre Emil Vontorčík.

Na pôde Spolku sv. Vojtecha prítomných privítal riaditeľ Mons.Vendelín Pleva, riaditeľ SSV, ktorý účastníkom poďakoval, že svojou tvorbou prispievajú k nášmu obohateniu nie po stránke materiálnej, ale duchovnej. Ukážky z tvorby ocenených predniesli recitátorky Magdaléna Kuciaňová a Stanislava Borisová. Diplomy všetkým oceneným odovzdávali primátor mesta Štefan Bošnák, Mons.Vendelín Pleva a predseda poroty Teodor Križka. Odborná porota v zložení Teodor Križka (predseda), Zlatica Matláková a Jozef Brunclík posúdila 230 prác od 83 autorov a rozhodla o udelení nasledujúcich ocenení.

Ocenených v literárnej súťaži pozdravil Mons. Vendelín Pleva, riaditeľ SSV. Po jeho pravici sedí predseda poroty básnik Teodor Križka a Adriena Horváthová, predsedníčka MO MS v Trnave. Na snímke vpravo primátor Trnavy Štefan Bošnák.

Poézia začiatočníci:
Katarína Džunková, Košice
Roman Legíň, J. Lehota
Gabriela Spustová, Suchá n/Parnou
Prémia: Miriam Hesková, Pečeňady; Veronika Šottníková, Bučany; Eva Oravcová, Revúca
Poézia pokročilí:
Ján Maršálek, Svinná
Július Homola, Žiar n/Hronom
Janka Cehelská, Považská Bystrica
Prémia: Mário Dubec, Žilina

Cena Spolku sv. Vojtecha: Ladislav Tomáško, Spišské Podhradie

Próza začiatočníci:
Veronika Veverková, Považská Bystrica
Monika Mičudová, Malacky
Anna Chromuľáková, Novoť
a Eva Dlugošová, Prešov
Prémia: Radovana Jágriková, Trnava

Próza pokročilí:
Jozef Páleník, Svinná
Anežka Szabóová, Levice
Ľudmila Ješková, Považská Bystrica
Prémia: Anna Hanesová, Zvolen; Helena Aberštiková, Jalšové

Tohto roku ceny udelila aj Spoločnosť priateľov umeleckého slova pri Hnutí kresťanských pedagógov Slovenska v Trnave v zložení Eva Drobná, Alžbeta Kolláriková a Margita Kániková. Ocenenými sú: Katarína Kopnická, Sabinov; Eugénia Čellárová, Dubnica n/Váhom; Milada Krajáčová, Suchá n/Parnou; Jozef Čapkovič, Dolné Dubové; Andrea Osadská, Devínska N. Ves; Mária Stopková, Čimhová; Robert Bajcar, Kanada; Viera Procházková;, Považská Bystrica; Milada Turianská, Bratislava; Ľubica Kubišová, Považská Bystrica; Erika Paľovčíková, Liptovský Mikuláš; Vanda Petríková, Trnava; Mária Jašurdová, Púchov; Mária Uhrinová, Zvolen; Anna Plecitá, Piešťany; Gabriela Žlebeková, Bratislava.

Vecné ceny oceneným darovalo mesto Trnava, redakcia Kultúra, Bernolákova spoločnosť a Spolok sv. Vojtecha. Podujatie pripravila a moderovala Adriena Horváthová.

Odborný seminár s predsedom poroty básnikom Teodorom Križkom a jej členmi poetkou Zlatou Matlákovou a mladým literárnym vedcom Jozefom Brunclíkom, ktorým vyvrcholil úspešný 7. ročník súťaže, sa niesol v znamení hľadania odpovedí na zmysel a poslanie umenia a literárnej tvorby. Diskutujúci sa však dotkli aj problémov ďalšieho vývoja Slovenska.

Už teraz možno konštatovať, že 7. ročník literárnej súťaže prebehol nad očakávania úspešne. Zaželajme teda podobný úspech aj jej budúcemu, už

Účastníci literárnej súťaže sa poklonili pamiatke Antona Bernoláka. Na snímke sa k prítomným prihovára Emil Vontorčík, predseda Bernolákovej spoločnosti v Nitre

STANISLAV MÁJEK

Aby sa nezabudlo

Agitácia pre tzv. Katolícku akciu roku 1949 v Borskom Sv. Mikuláši

Po násilnom uchopení moci vo februári 1948 sústredili komunisti svoj boj proti kresťanom, ale hlavne proti Katolíckej cirkvi, ktorá na základe opatrení povstaleckej SNR bola vlastne prenasledovaná už od roku 1945. Dôvodom proticirkevnej politiky bol jej veľký vplyv na veriacich (na Slovensku asi 80 %) a vernosť Sv. Otcovi. Prenasledovaní boli viacerí kňazi, biskupi, predovšetkým biskupi Vojtaššák a Buzalka, rušili sa cirkevné ustanovizne (školy, spolky), obmedzila sa katolícka tlač, odobraté boli mnohé majetky, čo avizoval už Dr. Husák v správe moskovskému vedeniu KSČ 5. februára 1945 (V. Prečan: SNP Dokumenty, s. 947). Cieľom bolo urobiť si z Cirkvi poslušný nástroj na presadzovanie komunistickej politiky. Vzťahy sa vyhrotili pri rokovaniach o vzájomných vzťahoch medzi Cirkvou a štátom, keď komunisti kládli také požiadavky, na ktoré biskupi nemohli pristúpiť. Pokyn k otvorenému útoku na Cirkev dal K. Gottwald na zasadaní predsedníctva ÚV KSČ 25. apríla 1949, keď o. i. povedal „oni nakonec musí pryč od Říma a všechno co s tím. Vytvořit takový stav, abychom mohli říci: národní cirkev“ (F. Vnuk: Pokus o schizmu, s. 9). Keď vedenie KSČ zistilo, že biskupi nátlaku nepoľahnú, rozhodli sa rozložiť ju vnútorne. Postup riadila tzv. „cirkevní šestka“ a tvorili ju A. Čepička (predseda), Z. Fierlinger, V. Kopecký, V. Široký, Z. Nejedlý a V. Clementis. Na dvoch poradách „šestky“ sa zúčastnil generálny tajomník ÚAV SNF Ladislav Holdoš, ktorý infomoval ÚV KSS o pripravovaných proticirkevných opatreniach. K vnútornému rozkladu málo slúžiť hnutie z pokrokových katolíkov tzv. Katolícka akcia (ďalej KA). O tomto zámere sa biskupi dozvedeli koncom mája 1949 a na porade 7. júna v Olomouci vydali obežník adresovaný všetkým kňazom, v ktorom ich upozornili, že ide o hnutie schizmatické a bude stíhané cirkevnými trestami. Do spolupráce s komunistami na organizovaní KA sa zapojili len niektorí tzv. „vlasteneckí“ kňazi, hlavne Plojhar, Fiala, Horák, Lukačovič. Zakladajúce zhromaždenie KA sa uskutočnilo 9. a 10. júna 1949 v Obecnom dome v Prahe, z ktorého vydali dokument „Ohlas slovenských a českých katolíkov k veriacim v Republike“, kde okrem iného obvinili cirkevných predstaviteľov z neúspechu rokovaní so štátom. Tým bola odštartovaná masívna kampaň v tlači a rozhlase, nasledovali nátlakové akcie na podpisovanie a podporu Ohlasu, ako aj nátlak na biskupov, aby pristúpili na podmienky komunistov. Uskutočnili sa mnohé školenia agitátorov, ktorí chodili po fabrikách a dedinách rečniť a presviedčať ľudí, ale navštevovali aj biskupské úrady. Biskupi zareagovali na „Ohlas ...“ 15. júna 1949 pastierskym listom „Hlas českých a slovenských biskupov a ordinárov veriacim v hodine veľkej skúšky“, ktorý sa mal čítať v kostoloch 19. júna 1949. Úrady jeho čítanie zakázali, ale napriek tomu sa na mnohých miestach čítal. Každým dňom stúpal tlak na obmedzenie vplyvu Cirkvi. Do Katolíckych novín si komunisti dosadili svoje vedenie, poštátnili ďalšie rehoľné domy, perzekvovali verných kňazov a média neustávali v štvavej kampani. Sv. Stolica na to reagovala exkomunikačným dekrétom z 20. 6. 1949, ktorým vyobcovala z Cirkvi tých, ktorí sa k tejto akcii vedome a dobrovoľne pridali alebo pridajú, menovite však jej pôvodcov a šíriteľov. Na presadzovanie myšlienok KA boli v obciach z komunistov zriadené akčné výbory. V mnohých obciach na Slovensku prišlo k otvoreným protestným akciám, ktoré komunistická moc brutálne potlačila.

Medzi prvé komunistami vyprovokované akcie patria i udalosti, ktoré sa odohrali dňa 3. a 8. júla 1949 na Záhorí v obci Borský Sv. Mikuláš (ľudovo na Búroch) a doteraz boli opísané v niekoľkých článkoch a historických prácach. Hoci som dňa 8. júla bol očitým svedkom týchto udalostí a v roku 1990 som hovoril s niekoľkými účastníkmi, viem, že ani mne sa nepodarí všetko zachytiť, najmä pokiaľ ide o aktívne zúčastnené osoby. Po preštudovaní dnes už prístupných dokumentov týkajúcich sa tejto udalosti, chcem sa pokúsiť niektoré údaje upresniť a doplniť. Predstaviteľom OV KSS a Štátnej bezpečnosti išlo v zmysle pokynov z ÚV KSČ o exemplárne potrestanie niekoľkých osôb pre výstrahu.

Obce Borský Sv. Mikuláš a Borský Sv. Peter sú dnes spojené v obec Borský Mikuláš. Majú slávnu vyše 700 ročnú históriu. Pochádza z nich mnoho významných osobností, z ktorých spomeniem aspoň kňaza a básnika Jána Hollého, kňazov Jozefa Ščasného, Štefana Bulku, politikov Floriána Tománka, Alojza Maceka, Viktora Nesnadného, učiteľov Alexandra Holoviča s manželkou, Štefana Kassaya, architekta Bedricha Weinwurma, organového majstra Jána Drábeka a desiatky ďalších významných osobností aj z mladších generácií. Pôsobili tu také osobnosti ako kňazi Pavel Príhoda, Karol Nečesálek, Augustín Karmaš, Jozef Hrušecký, Boris Travenec, Jozef Šátek a ďalší, ktorí sa zaslúžili o duchovné, kultúrne i materiálne povznesenie nielen Búranov.

Udalosť z júla 1949 sa odohrala za pôsobenia farára, dekana, kanonika a pápežského komorníka Mons. Augustína Karmaša, ktorý tu pôsobil požehnaných tridsať rokov. V júni 1949 ho navštívil Jozef Lukačovič a presviedčal ho, aby sa pridal ku KA, lebo inak „zmešká posledný autobus“. Mons. Karmaš to jednoznačne odmietol (V. Mitošinka: Pamäti kňaza, s. 19). V tom období mali dvaja novokňazi z Bor. Sv. Petra svoje primície (26. júna Viliam Ščepána a 3. júla Rudolf Butaš). Práve na tento deň 3. júla bol po dohode medzi OV KSS, ONV Senica n/Myj. a veliteľom Závodnej jednotky ĽM továrne Dynamit Nobel vyslaný do oboch obcí agitovať bezpečnostný referent z uvedenej továrne, politicky agilný, pištoľou ozbrojený František Tavaly. Bola nedeľa a vládla obzvlášť sviatočná nálada, lebo sa konali primície, na ktoré prišli ľudia z celého okolia. Tavaly najprv navštívil richtára - predsedu MNV v Borskom Sv. Mikuláši Ondreja Matulu, ktorému povedal, že bol vyslaný agitovať pre KA a vstup do JRD. Richtár sa dostal do ťažkej situácie, hľadal riešenie a podľa zvyku si vypili. Po porade niektorých členov akčných výborov oboch obcí, vzhľadom na primície Tavalymu navrhli prednášku odložiť na iný termín. Od prednášky v Borskom Sv. Petri síce ustúpil, ale na tej v Borskom Sv. Mikuláši trval. Preto pred starým objektom MNV, ktorý sa nachádzal v tesnej blízkosti kostola, richtár po vybubnovaní oznámil ľuďom prichádzajúcim z litánií, že z okresu prišiel pracovník a chce zhromaždeným niečo povedať. Ako uvádzajú pramene zišlo sa pred MNV asi 300 ľudí. Podgurážený rečník ich začal poúčať, hovoril o blahobyte sovietskych kolchozníkov a hrubo urážal katolícke cítenie prítomných, ktorí sa slovne ohradzovali. Najbližšie stojace ženy ho potiahli za kabát a niektorí ho aj udreli. Tavaly sa im s pištoľou v ruke vyšmykol a utekal smerom na železničnú stanicu. Niektorí pobúrení mládenci ho prenasledovali a keď ho dobehli, jeden z nich ho posotil a Tavaly spadol. Potom mu vytrhli pištoľ, odhodili ju a pridali ešte niekoľko úderov. Po príchode do Senice agitátor svojich súdruhov o všetkom informoval, a títo s vyprovokovanou reakciou občanov boli spokojní, lebo potrebovali dôvod na zakročenie voči nepoddajným Búranom. Štyri dni riešili na okrese ako to urobia, lebo predpokladali, že narazia na odpor. Celú záležitosť riešili dokonca so sekretariátom UV KSČ v Prahe, od ktorého dostali pokyn niekoľkých účastníkov exemplárne potrestať. Do pohotovosti uviedli ĽM a všetky bezpečnostné zložky okresu a o pomoc požiadali aj Pezinok. Zákrok na potrestanie „vzbúrencov“ sa očakával, lebo prípravy sa celkom neutajili a hovorili o tom i cestujúci vo vlaku. Akciu naplánovali na piatok 8. júla 1949. Riadil ju strážm. SNB Štefan Škultéty zo Senice a prítomný bol major Globan z Bratislavy. Z výpovede svedka Škultétyho pred súdom je uvedené: „Strážm. Škultéty udal, že ako okresný veliteľ dostal od svojich nadriadených orgánov príkaz vyšetriť v Bor. Sv. Mikuláši útok na Františka Tavalyho a zobral v dôsledku toho 45 príslušníkov SNB, ktorých po príchode do Bor. Sv. Mikuláša rozposlal za určitými osobami vypočuť ich z toho činu“ (Rozsudok z 12.9.1949, SNA, PS kr. 558). Aby prišlo 45 príslušníkov bezpečnosti vyšetriť niekoľko osôb, je nielen neobvyklé, ale svedčí to aj o plánovanej tvrdosti zásahu. Prišli skoro ráno a informácia o tom sa po dedine veľmi rýchle rozšírila. Niektorí hľadaní boli v práci, niektorí včas informovaní sa ukryli, boli aj takí, ktorí boli odcestovaní a o príchode bezpečnosti nevedeli. Napríklad jeden z účastníkov, pán Michalica, mi v roku 1990 rozprával, že bol navštíviť manželku v skalickej nemocnici a keď sa vracal späť, čakal ho pri vlaku kamarát, aby ho vystríhal, lebo ho hľadajú žandári. Preto sa vrátil domov okľukou a hneď sa schoval u kamaráta. Šírilo sa, že prišli vziať aj pána dekana. Ľudia, aby tomu zabránili sa sústredili hlavne pred žandárskou stanicou, kde už boli kvôli výsluchom aj príslušníci ŠtB. Ich osobné auto stálo na ceste. Bol som vtedy 16 ročným študentom na prázdninách a tiež som sa tam išiel pozrieť. Ľudia sa pred žandárskou stanicou pokojne zhovárali a čakali, čo sa bude diať. Stál som blízo toho auta a skrsla vo mne myšlienka, že by nebolo zlé ŠtB-ákom urobiť defekt a zabrániť tak odvezeniu pána dekana. Išiel som domov po dlhé klince a keď som sa vrátil krúžilo nad obcou prieskumné dvojplošné lietadlo, ktoré zisťovalo a fotografovalo asi 1200 zídených občanov. Keď sa ľudia pozerali hore, rýchlo som klince podložil pod zadné kolá auta. Asi o pol hodinu sa ŠtB-áci chceli vrátiť do Senice, nasadli, ale asi po 50 m auto kvôli defektu zastalo. Súdruhovia vystúpili a museli telefonovať po iné auto. Svoj čin som však nikomu neprezradil.

O tom, kde bol pán dekan Karmaš, píše Ján Mikulka v publikácii Borský Mikuláš 1394 - 1994 (s. 29): „Pán dekan Karmaš neskôr na tento deň spomína takto: Ráno som celebroval u miestnych sestričiek v ich kláštore, potom som išiel so svojimi ľuďmi do farského vinohradu, kde som onedlho počul zvoniť zvony farského kostola. Nevedel som čo sa deje, avšak o chvíľu mi jeden občan pribehol povedať, že v obci je bezpečnosť, je ich veľa a prišli pre mňa. Uveril som, že by to mohla byť pravda a preto som cez lesy odišiel smerom na Cerovú. Čo sa v obci stalo, som sa dozvedel až o pár dní.“

Pán Augustín Benek mi v roku 1990 povedal, že tým občanom, ktorý išiel na motorke informovať pána dekana do vinohradu pri kaplnke Márie Magdalény, bol on. Je pravdepodobné, že pán dekan dostal dôvernú informáciu a v snahe zabrániť konfliktu pri jeho prípadnom zatýkaní, včasráno z fary odišiel. V priebehu dopoludnia prišiel medzi ľudí aj predseda MNV O. Matula, ktorý síce povedal, že príslušníci neprišli pre pána dekana, ale o chystanom potrestaní účastníkov na provokatívnom vystúpení Tavalyho sa nezmienil. Keď žandári neodchádzali, predpokladalo sa, že prídu nejaké posily od Šaštína. Okolo 15 30 hod. začali zvoniť zvony, pretože ľudia spozorovali prichádzajúce nákladné autá a autobusy s množstvom milicionárov a príslušníkov SNB, ktorých predtým potužili alkoholom. Tí povyskakovali z áut, s revom sa vrhli na ľudí a surovo ich bili pažbami a obuškami. Podozrivých a hlavne tých, ktorí zvonili, zadržali. Ľudia sa rýchlo rozchádzali. Zásah bol však dobre premyslený. Posily v počte asi 300 mužov obsadili prístupové cesty a ustupujúci ľudia im tak vleteli do náručia. Ja som odtiaľ odchádzal s 15 ročným bratancom Štefanom Bulkom a milicionári operujúci na ceste smerom do Bor. Sv. Petra nás pri dome pani Rozborovej chytili, vtiahli do dvora jej domu, prinútili nás kľaknúť si a potom nasledovala bitka obuškami po pätách. Bolelo to, aj sme si pokričali, ale pustili nás domov. Pani Rozborovú, ktorá vraj telefonovala o pomoc do Šajdíkových Humeniec, chytili a zbili najprv pri kostole a potom ešte aj u sestry. Po rozohnaní občanov skupinky milicionárov a príslušníkov SNB doslova lietali po oboch dedinách a surovo bili každého, koho stretli. Vbehli i do dvora, vyvliekli aj z domu a zbili. Starší a silnejší mládenci sa s nimi pustili do nerovného zápasu. Pán Michalica mi opísal, čo videl: „Pri Sakalášoch Jozefa Búzka vzali do kola a obuškami ho veľmi bili. Mal však takú silu, že ich prebil a utekal smerom do Smuhy (časť obce). ... Najviac dostal však Ján Benek - mäsiar...“ (mgf. záznam).

Veliteľom zásahu bol podľa hlásenia štrážm. A. Jablonovského č. j. 2406/1949 Palkovič. Nadporučík ŠtB H. si zriadil na MNV vyšetrovňu. Zadržaných bolo asi 58 osôb, ktorí boli podrobení brutálnemu výsluchu. Viacerých surovo bili obuškami, vynucovali priznania a udanie ďalších účastníkov. Veľmi surovo zaobchádzali s Agnešou Vaňkovou, Jánom Benkom, kostolníkom Antonom Deščikom, Jánom Búzekom, ale i s ďalšími zadržanými. Do senickej väznice odviezli: Antona Deščika, Štefana Pavlíka, Štefana Filípka, Jána Nesnadného, Jána Benka, Agnešu Vaňkovú a neskôr Hedvigu Rozborovú. Tri dni bol v oboch obciach po 19. hodine zákaz vychádzania, zatvorené boli hostince, obchody i MNV, obmedzený bol vstup do obce i odchod z nej. S odstupom času si vtipkári doberali Búranov: „Ako bolo na Búroch tri dni nijak?“. Vzhľadom na tragické následky je to skôr čierny humor.

Okresný súd v Senici súdil najprv skupinu Anton Deščik a spol., ktorí boli vo vyšetrovacej väzbe. Okresný prokurátor Dr. Jozef Kováč ich obžaloval že bránili „členovi úradu“ F. Tavalymu 3. 7. 1949 prečítať Ohlas Katolíckej akcie, že ho zbili a zúčastnili sa na „vzbure“ 8. 7. 1949. Súd nad nimi 12. septembra 1949 v rozsudku zn. T 493/49 vyniesol nasledovné tresty: 1. A. Deščik (52 ročný)- za udretie Tavalyho a ponechanú otvorenú zvonicu 3 roky väzenia a 2000 Kčs peňažitý trest; 2. Š. Pavlík (47 r.)- za sotenie Tavalyho a robenie spojky 2. roky väzenia a 2000 Kčs peňažitý trest; 3. Štefan Filípek (22 r.) - za zvonenie 2 a 1/2 roka väzenia; 4. Ján Nesnadný (26 r.)- za robenie spojky 2 a 1/2 roka väzenia; 5. Ján Benek (30 r.)- za udretie do karosérie auta a žartovné zvolanie „Podajte mi benzín nech ho polejem“ 2 a 1/2 roka väzenia; 6. Agneša Vaňková (35 r.)- za účasť na „vzbure“ 6 mesiacov.

Tu treba poznamenať, že Anton Deščik krátko po vynesení rozsudku vo väzení zomrel.

Hedviga Rozborová, ktorá pri vyšetrovaniach odporovala, sa mala stať exemplárnym prípadom. Vedúci stanice SNB v Borskom Sv. Mikuláši A. Jablonovský vo svojej správe č. j. 2406/1949 zo dňa 31.8.1949 adresovanej Okresnej prokuratúre o H. Rozborovej napísal: „Prípad vyšetroval a udal štrážm. Anton Jablonovský na základe oznámenia dôveryhodnej osoby. ... Hedviga Rozborová dňa 8. júla 1949 asi o 17 hod.

telefonovala do Šajdíkových Humeniec toto: ‚Tu je Rozborová - Jožkova z Búru. Pán Trup u nás je veľmi zle, chcú nám brať pána dekana. Vyrozumte ľudí, že kto môže nech príde sem´. Totiž v ten deň sa pred kostolom v Borskom Sv. Mikuláši zhŕklo 1000 až 1500 osôb a tento dav bol po zákroku milície z Pezinka a príslušníkov SNB o 18. hodine rozprášený. Veliteľom zásahu bol Palkovič.“ V obžalobe H. Rozborovej zn. Št. 558/1949 prokurátor ju obvinil takto: „...zúčastnila sa zhluknutia, ktorého účelom bolo so zbraňou útočiť na niektorú triedu občanov, pričom tlupa vzbúrencov užila násilie voči jednotlivým osobám a obvinená Rozborová vystupovala ako návodkyňa, čím spáchala Zločin vzbury podľa paragrafu 153 ods. 1, trestný podľa paragrafu 155 TRZ.“ (SNA, PS kr. 558). Brutálne vyšetrovanie spôsobilo, že ju v kritickom zdravotnom stave museli dňa 8.10.1949 eskortovať do Krajskej väznice v Bratislave a odtiaľ do nemocnice. Dr. Horváth z Okresného súdu v Bratislave žiadal však len jej psychické pozorovanie, prísny dozor a izoláciu. Podľa úradného záznamu zo dňa 5.1.1950 prišiel za sudcom Dr. Horváthom manžel H. Rozborovej, nakoľko sa dozvedel, že manželka je vážne chorá a žiadal povolenie návštevy v nemocnici, čo sudca zamietol. Na druhý deň 6.1.1950 opäť od neho dôrazne žiadal povolenie, ktoré mu sudca tentoraz už vydal. Okolo 13. hod. prišla k nemu sestra H. Rozborovej, hodila mu na stôl povolenie so slovami, že ho už nepotrebuje, lebo sestra už neleží na lôžku, ale v márnici. Zomrela ráno o 9 15 hodine. Štátna nemocnica ako dôvod smrti uviedla lož, alebo polopravdu: „Zomrela na zápal stredného ucha“. Jej meno sa nachádza medzi menami prenasledovaných a umučených komunistickým režimom na tabuli Pamätníka politických väzňov v Ružinovskom cintoríne. (Svedectvo 4/95)

V novembri sa očakával proces s ďalšou skupinou. Prokurátor v liste zo 16. novembra 1949 zn. Št. 503/1949 adresovanom Okresnému súdu v Senici poslal prepracovanú obžalobu, z ktorej vyberám: „K č. j. T 515/1949. Svoju obžalobu na Štefániu P a v l í k o v ú a jej 27 spoločníkov zo dňa 12. októbra 1949 čo do jej skutkového stavu nasledovne prepracovávam: že dňa 8. júla 1949 v Borskom Sv. Mikuláši všetcia obvinení ozbrojení kolami a kosami a inými zbraňami napadli členov SNB, ktorí prevádzali vyšetrovanie vo veci napadnutia a ťažkého ublíženia na tele bezpečnostného referenta z továrne Dynamit - Nobel v Senici Františka Tavalyho, ktorý dňa 3. júla 1949 prišiel do Borského Sv. Mikuláša z poverenia Okresného národného výboru v Senici prečítať Ohlas Katolíckej akcie, v ktorej prednáške však mu miestne občanstvo zabránilo prednášať a tohoto zbilo a tak obvinení v úmysle zabrániť zjednaniu poriadku v záujme bezpečnosti v našom ľudovodemokratickom štáte, pod zamienkou, že idú zabrániť zaisteniu miestneho rím. kat. farára sa ešte spolu s ostatnými, menom nezistenými občanmi v počte asi 1200 ľudí a snažili sa zatlačiť príslušníkov SNB do budovy miestnej stanice národnej bezpečnosti, ...“ (SNA - PS, kr. 558).

Je nepravdou, že ľudia „ozbrojení kolami, kosami a inými zbraňami napadli členov SNB“. V pôvodnej obžalobe bolo „zabránili členom SNB“. Áno, ľudia keď sa vracali z poľa a pristavili sa, mohli niesť kosy prípadne hrable, nakoľko bol zber sena, ale nikoho nenapádali a hneď išli domov. Práve preto prokurátor svoju obžalobu prepracoval, aby išlo o násilnú ozbrojenú vzburu a za to bol vymeraný vysoký trest. Prokurátor sa ani slovom nezmienil, že Tavaly chcel použiť pištoľ.

Obžalovaní boli (v zátvorke je uvedený vek):

1. Štefánia Pavlíková (25 r.), 2. Jozef Macek (25 r.), 3. Alojz Macek (51 r.), 4. Mária Samková (39 r.), 5. Agneša Poláková (44 r.), 6. Ján Nesnadný (40 r.), 7. Štefan Cintula (45 r.), 8. Alžbeta Poláková (65 r.), 9. Ján Dobiaš (38 r.), 10. Jozef Šajdík (34 r.), 11. Ondrej Sakaláš (38 r.), 12. Ján Fila (49 r.), 13. Jozef Bízek (54 r.), 14. Ján Búzek (54 r.), 15. Rozália Bízková (54 r.), 16. Štefan Vanek (48 r.), 17. Štefan Cák (40 r.), 18. Ján Dobiaš (40 r.), 19. Pavol Včelka (48 r.), 20. Alžbeta Macková (35 r.), 21. Ján Májek (39 r.), 22. Ladislav Cintula (44 r.), 23. Viktor Bízek (33 r.), 24. Ignác Šedivý (49 r.), 25. Paulína Pavlíková (50 r.), 26. Jozef Vaculka (25 r.), 27. Anton Májek (16 r.), 28. Agneša Pavlíková (17. r.)

Skôr než prišlo k súdu, si všetci podali žiadosť o amnestiu. Iba šiestim nevyhoveli, tých postavili pred súd, ale pre nedostatok dôkazov ich nemohli odsúdiť.

Smutný bol ďalší osud búranského farára Mons. A. Karmaša. Keď sa situácia v Borskom Sv. Mikuláši po 8. júli 1949 trocha upokojila, vrátil sa na faru. Proticirkevné akcie komunistov sa pritvrdzovali. NZ ČSR 14. okt. 1949 prijalo zákon č. 217, ktorým sa zriadil Štátny úrad pre veci cirkevné, na všestranné ovládnutie Cirkvi štátom. V noci z 13. na 14. apríla 1950 sa uskutočnila tzv. akcia „K“, keď ozbrojené jednotky milície, vojska a Zboru štátnej bezpečnosti vtrhli do mužských kláštorov a všetkých reholníkov brutálnym spôsobom deportovali do „koncentračných kláštorov“. Niektorým reholníkom sa podarilo ujsť do zahraničia. Niektorí sa zapojili do pomoci prenasledovaným kňazom pri úteku za hranice cez rieku Moravu. Boli to opäť aj mladí ľudia z Borského Sv Mikuláša a Petra ktorí pomáhali pri útekoch cez hranice a to predovšetkým Jozef Macek, Ferdinand Totka, Jozef Bízek, bratia Zemanovci, bratia Jozef a Ján Šebesta, Anton Filípek a ďalší. Títo spolupracovali so saleziánmi Títusom Zemanom, Františkom Revesom a Ernestom Macákom.

Ak sa útek nevydaril, malo to tragické následky. Takým bol prípad skupiny Títus Zeman a spol. Kňazi Viliám Mitošinka a Emil Šafár po úteku z koncentračného strediska v Nových Zámkoch odišli do Bor. Sv. Mikuláša, keď im predtým A. Karmaš odkázal, že im vie zabezpečiť prechod cez hranice. Pokus o prechod veľkej skupiny kňazov a klerikov, na čele s Títusom Zemanom a Ferdinandom Totkom, 8. apríla 1950 pre rozvodnenú rieku Moravu bol neúspešný a pri ústupe takmer všetkých pohraničiari chytili. Pri výsluchoch vyšla najavo i pomoc A. Karmaša, jeho gazdinky Emy Olbrachtovej a kaplána Vojtecha Szitása, čo pre nich v roku 1951 znamenalo následné uväznenie. Uväznený bol i Mons. ThDr. Boris Travenec, vtedy kaplán v Seredi a to len preto, že navštívil V. Mitošinku a E. Šafára v Bor. Sv. Mikuláši. Všetci boli v roku 1952 odsúdení na najvyššie tresty za velezradu a vyzvedačstvo. A. Karmaš na 12 rokov, z ktorých si odsedel deväť. Pre zaujímavosť spomeniem, že ešte žijúca Mária Búzková z Bor. Sv. Petra, odsúdená na 13 rokov pre zakladanie strany Slobody, bola vo väznici v Pardubiciach ubytovaná na jednej cele s E. Olbrachtovou a nedávno blahoslavenou sestrou Zdenkou Schelingovou.

Na záver.

Občania z Búrov boli medzi prvými, ktorí sa postavili na obranu svojho náboženského presvedčenia a cirkevných predstaviteľov proti boľševickým metódam pri tzv. socializácii našej dediny a budovaniu komunistickej spoločnosti na čele s KSČ. O život prišli dvaja občania a mnohí niesli ujmu na zdraví po celý život. Len ťažko sa dá opísať, akému prenasledovaniu boli vystavení po prepustení z väzenia a to nielen oni, ale aj ich rodinní príslušníci. Prevážna časť odsúdených bola síce rehabilitovaná a čiastočne morálne odškodnená, ale to je len malá náplasť. Sú ale prípady, keď občania po vyšetrovacej väzbe neboli odsúdení, rozsudok nedostali, ale boli poslaní na viacmesačný pobyt do pracovného tábora v Novákoch a následne na niekoľkoročné povinné pracovné nasadenie. Keďže nemali rozsudok, nemohli žiadať o rehabilitáciu a čiastočné odškodnenie. Konštatujem aj značnú nepružnosť pracovníkov Ministerstva spravodlivosti pri vybavovaní žiadostí poškodených, ktorí napríklad napriek viacerým osobným a písomným urgenciám nedostali ani po troch rokoch žiadnu odpoveď.

Prevážna časť spomenutých obrancov viery prenasledovaných komunistickou mocou už nežije, ale všetci slúžia príkladom a sú vážnym mementom pre ďalšie generácie.

Proticirkevná politika v rámci tzv. Katolíckej akcie bola len začiatkom prenasledovania predovšetkým Katolíckej a Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Nebolo dňa, aby brachiálna komunistická moc nezasahovala proti cirkevným hodnostárom, kňazom, reholníkom, laikom a katolíckym inštitúciám. Najväčšiu zodpovednosť za prenasledovanie kresťanov po tzv Katolíckej akcii nesie vtedajší generálny tajomník KSČ Rudolf Slánský. Neskôr vlastná strana likvidovala aj R. Slánskeho, V. Clementisa, G. Husáka, L. Novomeského, K. Šmidkeho, príslušníkov ŠtB O. Valáška, T. Baláža, M. Béla, Š. Čermáka, R. Viktorína, M. Horského, V. Sedmíka a ďalších, ktorí roztáčali koleso prenasledovania. Zomleli ich tie isté metódy, ktoré sami zavádzali.

POUŽITÁ LITERATÚRA:
Dokumenty zo Slovenského národného archívu - SNA
Vlastný archív
Borský Mikuláš 1939 - 1994 (Záhorské múzeum v Skalici, 1994)
Viliam Mitošinka: Pamäti kňaza 1948 - 1966 (vydavateľstvo LÚČ, 1992)
František Vnuk: Pokus o schizmu (ÚDK na Slovensku, Bratislava 1996)

PAVOL JANÍK

More

(Tým, ktorí preklenuli more v Bratislave)

More
pretína mestá
v hlbokom vnútrozemí.

Pred morom
niet kam ujsť.

More je nám ustavične v pätách.

Zvyšky mora
máme v slaných jazierkach
očí.

More šumí po polnoci
na vypnutých televíznych staniciach.

Červené more
krvi
neprestajne horí.

Červené more
krvi
si za nás pamätá
útek z Egypta.

Najdlhšie zálivy
všetkých morí
(pod krycími menami riek)
pokrývajú kontinenty
prasklinami
vlhkými ako čerstvé rany.

Moria
v zdĺhavých zálivoch
tečú proti sebe.

Každé mesto
by chcelo mať kvapalné ulice
vydláždené vlnami
a vedúce do mora
ako Benátky.

Ulica v meste,
ktorá nesie meno iného mesta,
nevedie sama k sebe,
ale už vedie do neba
ponad predĺžené more.

Voda neúnavne odplavuje
lode a člnky,
živých i mŕtvych,
ryby aj stromy,
odpadky a iné zbytočné veci
sama proti sebe,
sama proti svojej vôli,
sama do seba.

(v Petržalke 21. septembra 2004)

POZVÁNKA

Zväz protikomunistického odboja,
1. MO Matice slovenskej v Bratislave,
Slovenská organizácia
na ochranu práv ľudských a národných
a Spoločnosť Andreja Hlinku
vás pozývajú
na slávnosť pri príležitosti
66. výročia vzniku
Slovenskej republiky
Podujatie sa uskutoční 14. marca 2005,
(pondelok) o 17 hod.
v prednáškovej sále Únie žien Slovenska
na Štefánikovej ulici č.4 v Bratislave.

KULTÚRA
dvojtýždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnícka 41, 841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka, Richard Marsina, Ferdinand Klinda, Tibor Kovalik (Kanada), Ján Urbánek, Vladimír Kubovčík.* – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Grafik: *Alojz Tomášek.* – Hlavička: © *Stano Dusík.* – Cena jedného čísla je 20,- Sk. Polročné predplatné 220,- Sk, celoročné predplatné 440,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciame. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk
ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Levočský študent na prelome čias (2)

KRÍŽE VISIA

Na plánovanie a vykonanie každej akcie treba odvahy, ale predovšetkým chladnej rozvážnosti. A stalo sa, hádam riadením Božím, že J IV zašiel za J III. Sprvu debatovali o všednostiach, potom prešla reč na kríže a debata sa skončila tak, že J III sa za vec oduševnil a prisľúbil pomoc z každej stránky. V J III sa sústredila odvaha a rozvážnosť, zrodil sa nový bojovník, bojovník za presvedčenie. Ešte mi načim pripomenúť, že J V do všetkých podujatí zasväcoval aj J II, bývajúceho s J IV a dávneho školského suseda J V. (Poznámka prepisovateľa: Charakteristiky všetkých J podám neskoršie.)

Prišla Misijná nedeľa a sieň, v ktorej sa mala konať Kristokráľová akadémia, bola preplnená. Program starostlivo pripravil štáb MK. Odzneli prednášky, odzneli hudobné časti, no nás zaujímala iba jedna prednáška, prednáška J. B., ktorý došiel z Bratislavy ráno na Kristokráľovú nedeľu. Jeho prednáška Pod zástavou Krista Kráľa mala byť – ako to býva – zlatým klincom akadémie, no J. B. sa ešte pred akadémiou priznal, že prednášku nemá vypracovanú na sľúbenú tému, že bude preto hovoriť o aktuálnej situácii na našom gymnáziu. V prednáške apeloval na rodičov, aby kládli dôraz na výchovu svojich detí, aby sa nestalo, že niektorý vyštudovaný syn vytiahne odkiaľsi obraz Darvina ako svojho boha, zasadne na riaditeľský stolec niektorého gymnázia a začne deti otravovať neznabožstvami. J. B. žiadal dať kríže do škôl a podkladal to zákonom a náboženskou slobodou (§ 106 – rozumel sa do toho, lebo študoval právo). Prednáška bola prerušovaná búrlivým potleskom. Otvorili sa oči indiferentným a laxným študentom, odkryli sa karty i širšej verejnosti, pomaly vyplávalo na povrch bezprávie, konané na levočskom gymnáziu.

Prednáška vyvolala veľký rozruch a záujem, a tak sa stalo, že na druhý deň (29. októbra) bola pretriasaná otázka krížov konečne i v profesorskom zbore. Po dôraznej žiadosti celého profesorského zboru, aby kríže v triedach viseli, pán riaditeľ odpovedal, že DOKIAĽ ON bude riaditeľom, kríže visieť nebudú! To bolo veľké slovo, veľké rozhodnutie. Márne sa neskoršie vyhováral, že také rozhodnutie vyslovil na základe príkazu Povereníctva v tom zmysle, že triedy majú byť vyzdobené v duchu národnej ideológie. Nuž smiešne a naivné vysvetľovanie – vari duch národnej ideológie si nežiada a nevyhadzuje kríže zo škôl, keď práve tieto kríže po staročia uchoval! Hádam si už pán riaditeľ vyčítal, že prednedávnom horko-ťažko povolil modliť sa pred vyučovaním a teraz si to chcel vynahradiť. Svoje rozhodné NIE povedal i p. Š., katechétovi, ktorý sa tiež pokúsil ešte raz ho uprosiť, no márne.

Situácia sa priostrila, v triedach to vrelo. J II, III, IV, V boli rozhodnutí zavesiť kríž do triedy v najbližších dňoch i za cenu prenasledovania a vyhodenia zo školy. Nabitou atmosférou však naraz preskočila iskra. 30. októbra poobede o 3. hod. po ruštine zavesila študentka C. z kvarty kríž na čelné miesto triedy – na vlastné riziko. V tomto počine sa najlepšie prejavilo, že vlna odporu a nadšenia zasiahla celé gymnázium. Aký účinok mal tento odvážny kúsok na našich študentov, možno si len domyslieť: dievča – a k tomu kvartánka – predbehlo J II-V v tom, čomu už tri týždne žili a za tým mreli. Radosť i zahanbenie z otáľania sa silne prejavili u všetkých chlapcov: muselo to byť akurát dievča a kvartánka?

J V si zaumienil, že zozbiera podpisy, a tak na druhý deň v triede vytrhol zo zošita list a ako hlavičku napísal naň tlačeným písmom: Podpísaní oktaváni si žiadajú a sú za to, aby v oktáve bol zavesený kríž. Súhlasom celej triedy sa chcel kryť v prípade útoku p. r., lebo vyhlásil, že na budúci deň pred vyučovaním kríž vyvesí. (Moja poznámka ako prepisovateľa základných textov zo spomínaného fascikla: vytrhnutý list s uvedeným textom i s autentickými podpismi všetkých oktavánov (18) sa zachoval, pravda, prečítal by ho iba ten, kto by týchto oktavánov dobre poznal a pamätal si ich. Na konci celej správy ich aj uvádzam.)

Plány však skrížil p. Š., ktorý pri upokojovaní situácie sľúbil, že kríže čo najskôr legálnou cestou zavesí do tried, ale kázal zozbierať podpisy znova. Bola to druhá podpisová akcia v oktáve. Podpísali sa všetci okrem dvoch ateistov. Zaťatý riaditeľ však nepopustil. Nasledujúce dni boli dňami debát a vyčkávania...

Aké bolo naše prekvapenie na druhý deň ráno (31. okt.), keď sme vkročili do triedy. Od jasnej strany sa odrážal úhľadný hnedý krížik so strieborným korpusom. Podobné kríže už viseli aj v kvinte a septime. V meste sa hovorilo, že v noci z 30. na 31. októbra niekto na gymnáziu popribíjal kríže. V príme, sekunde a tercii zavesil kríže cez prestávku p. katechét.

Na druhý deň sa začali prvono"vembrové sviatky. Študentský národ sa porozchodil domov na štvordňové prázdniny. Rozchádzali sa s uspokojením i s obavami. Veď každý poznal riaditeľa ako človeka, ktorý keď vo svojej ateistickej zaťatosti vypovie historickú vetu „Dokiaľ ja budem na gymnáziu, kríže visieť nebudú", neustúpi od svojho rozhodnutia pred praobyčajnou študentskou háveďou. No kríže dosiaľ viseli. Či budú visieť i po prázdninách, to nikto nemohol vedieť.

Viseli.

Naša štvorica nadarmo ostala cez prázdniny v Levoči, aby mohla reagovať na prípadné výčiny riaditeľa. Výsledkom debát bol iba článok, ktorý so všeobecným súhlasom napísal J V. Ešte v noci ho poslal do Demokrata. 6. novembra doobeda kríže ešte viseli. Hovorím ešte, lebo asi okolo 16. hodiny poobede p. školník prezradil niekoľkým študentom, že dostal rozkaz kríže posnímať a uložiť do zborovne. Bol to fakt rovnajúci sa bombe, hodenej do študentského prostredia, nabitého depresiou vyčkávania. Fakt, ktorý sme všetci cítili a čakali a ktorý sme predsa prijali s vyplašenými očami, nechápavo... Vzápätí každý cítil, že treba konať, konať a konať !

Okolo 7. novembra 1945 sa pomery na levočskom gymnáziu stali neudržateľnými. Stalo sa, že zo školy bol vyhodený a potupený KRÍŽ, kríž, ktorému sa s najväčšou úctou korili naši predkovia po staročia. Bolo zrejmé, že ohnuté a dočasným riaditeľom levočského gymnázia Ľ. Kňazovickým sterorizované chrbty študentov tento úder nevydržia. Došlo na lámanie chleba. Odhodlali sme sa k činu. Výsledkom bol dvojdňový štrajk, naplnený odhodlanosťou mladých ľudí a plameňom viery.

Prišlo vyšetrovanie, perzekúcia, ale kríže viseli. Zvíťazili sme. Spoločné úsilie, um i úfnosť boli korunované úspechom, spoločné úsilie nás zjednotilo, boj za kríže nás zocelil.

A dnes nás prekonaný boj, utrpenie i víťazstvo zaväzuje. Božia prozreteľnosť, ktorá riadi tok dejín, prikázala nám nehodným, aby sme napísali a obrátili jednu historickú stránku kroniky levočského gymnázia, aby sme svetu, celému svetu ukázali, že levočskí študenti sú si vedomí svojich povinností a svojej zodpovednosti voči Bohu, národu a budúcim generáciám.

Na záver opisu týchto udalostí autor – zrejme jeden z organizátorov štrajku – ešte uvádza sľub alebo prísahu v tomto znení:

My podpísaní, zblížení a zjednotení bojom za kríž v novembri 1945 chceme takými ostať i naďalej, a preto sľubujeme, že budeme až do krajných možností spoločne aj individuálne spĺňať záväzky, ktoré vyplývajú z novembrových udalostí a s nimi súvisiacich okolností, že si budeme tak pri štúdiu, ako aj v živote na každom kroku všestranne pomáhať, že sa na vyzvanie zídeme a že budeme svojím rozumom i prácou slúžiť záujmom celku.

Jednotní v práci, jednotní v utrpení, jednotní vo vzájomnom pomáhaní.

Gabriela Šoltésová, Viera Martinková, E. Vaverčáková, Ján Babik, V. Repaská, Ján Jančár, Laco Kukoľ, Eugen Kubovčík, Ján Voško, Ján Adamčiak, O. Fapšo, Ján Filip, Vlado Kučera, Laco Rusnák, Šimon Ondruš, Ján Hojnoš, Jozef Pataky, Emil Klein

Časový priebeh štrajku v jeho najkritickejšej fáze je zachytený na veľmi poškodenom štvrťhárku. Dala sa z neho vyčítať časová postupnosť pri bezprostrednej príprave, situácia okolo vyvesovania a zvesovania krížov v triedach a napokon strohý údaj o dvojdňovom štrajku a veľmi útržkovitý zápis o vyšetrovaní viacerých študentov, o rokovaní rodičovského združenia. Tento zápis vyzerá takto:

19. okt. – podpisy I
23. okt. – podpisy II
29. okt. v kvarte poobede po ruštine o 3. hod. debata
31. okt. – kríž u nás už visí – zavesený v noci z 30. na 31. okt.
Všetkých svätých – doma 1. – 5. nov.
5. nov. kríž ešte visí doobeda, poobede bol zvesený
6. nov. škola - kríže nevisia – prípravy
7. nov. debaty
7. – 8. nov. v noci plagáty
8. nov. štrajk, poobede D VIII, VII, VI
9. nov. štrajk VIII, VII, V, IV. Poobede zvolané rodičovské združenie, aby rodičia prinútili synov do školy, ono však žiada kríže. Vylúčia z neho (teda z rodičovského združenia) gvardiána a Štefana (katechétu). Žiadame rodičov na piatok o 16. hod.
Gvardián nepozvaný
Večer so Sýkorom a Stolinom polemika, v sobotu škola, až piati v škole
Vyšetrovaní: Kamenický, Rusnák
11. nov. žandári poobede – Babik, Pataky, Kukoľ, Bedrna, Fapšo
12. nov. doobeda prečíta Sýkora (profesor), kto má ísť na vyšetrovanie (Babik, Kuba, Jančo)

ZÁVEREČNÁ POZNÁMKA

zachovaného ústneho podania vieme, že v prvý deň sa na štrajku zúčastnili iba vyššie triedy (štvrtá až ôsma), v druhý deň sa do štrajku zapojili všetky triedy. Spomínajú sa aj dve miesta zdržiavania sa študentov počas štrajku: Kohlwald (obľúbené miesto štúrovcov) a Mariánska hora.

Na doplnenie ešte niekoľko poznámok. – Keďže veľká časť študentov bývala v jezuitskom a minoritskom internáte, oktaváni si asi rozdelili úlohu oznámiť nástup do štrajku v obidvoch internátoch. Ako vtedajší sextán som býval u jezuitov, a tak si veľmi dobre pamätám, že nástup do štrajku nám do študovne prišiel deň predtým k večeru oznámiť oktaván Š. Ondruš, dnes jeden z mála ešte žijúcich vtedajších oktavánov. Kto ešte v tomto smere vykonával oznamovaciu službu, autor opísanej histórie neuvádza. Neuvádza ani to, či sa vtedajšia tlač zaoberala štrajkovou udalosťou. Pravdepodobne nie, ale po niekoľkých týždňoch sme v jezuitskom internáte mohli čítať správy o štrajku z talianskych novín. Sprostredkoval nám ich magister Žabka. Akým spôsobom sa k nám dostali, to sme sa už nedozvedeli a ani nemohli dozvedieť, hoci štátna cenzúra sa v tých časoch ešte len rozbiehala.

Druhá poznámka sa bude týkať vysvetlenia skratiek, ktoré používal autor zápisu o štrajku a s ním súvisiacich udalostiach.

Označenia J II, J III, J IV, J V sa pravdepodobne vzťahujú na členov oktávy, najbližších pisateľovi udalostí okolo zvesovania krížov a samotného štrajku (označenie J I chýba, lebo je to sám autor uvedeného textu). V kapitole III sa uvádzajú skratky ŠO a LK – zrejme označujú oktavánov Šimona Ondruša a Laca Kukoľa. Skratka J. B. označuje vysokoškoláka, bývalého študenta gymnázia Jozefa Bystrického, vtedy študujúceho právo v Bratislave, ináč výborného rečníka a sprostredkovateľa katolíckeho pohybu v radoch bratislavskej inteligencie. Označenia p. r. alebo p. riad., resp. iba K. sa vzťahuje na vtedajšieho riaditeľa gymnázia Ľudovíta Kňazovického, výborného profesora chémie a prírodopisu, ale silného ateistu. Podľa svedectva spolužiaka – lekára sa napokon obrátil zásluhou manželky, bývalej absolventky Učiteľskej akadémie v Levoči. Skratka p. Š. označuje pátra Štefana, jezuitu, ktorý nás učil náboženstvo. Skratka MK predstavuje študentskú náboženskú organizáciu s názvom Mariánska kongregácia, po druhej svetovej vojne jedna z najrozšírenejších stredoškolských organizácií, vedených jezuitmi. Označenia p. G. a p. L. sa vzťahujú na profesora pátra Groma a na profesora Luscoňa.

Posledná poznámka. V krátkom zápise priebehu štrajku sa pod poradovým číslom 8 a 9 (aspoň sa tak domnievame) uvádzajú triedy, zúčastnené na štrajku. Zo zachovaného ústneho podania však vieme, že v prvý deň štrajku sa zúčastnili iba vyššie triedy, na druhý deň sa už zapojili všetky triedy. Spomínajú sa aj dve miesta zdržiavania

PROSÍME ● ŽIADAME ● VYZÝVAME
za seba aj vo vašom mene:

nepretávajte v úsilí o finančnú podporu nášho a vášho časopisu

KULTÚRA,
jediného dvojtýždenníka závislého od etiky.

Posielajte svoje dary poštovou poukážkou typu U, alebo bankovým prevodom na účet nášho vydavateľa v Slovenskej sporiteľni, č. ú. 170427664, (kód banky 0900, názov účtu Factum bonum), prípadne na adresu uvedenú v tiráži.

Prispejte na svoju prítomnosť a budúcnosť!